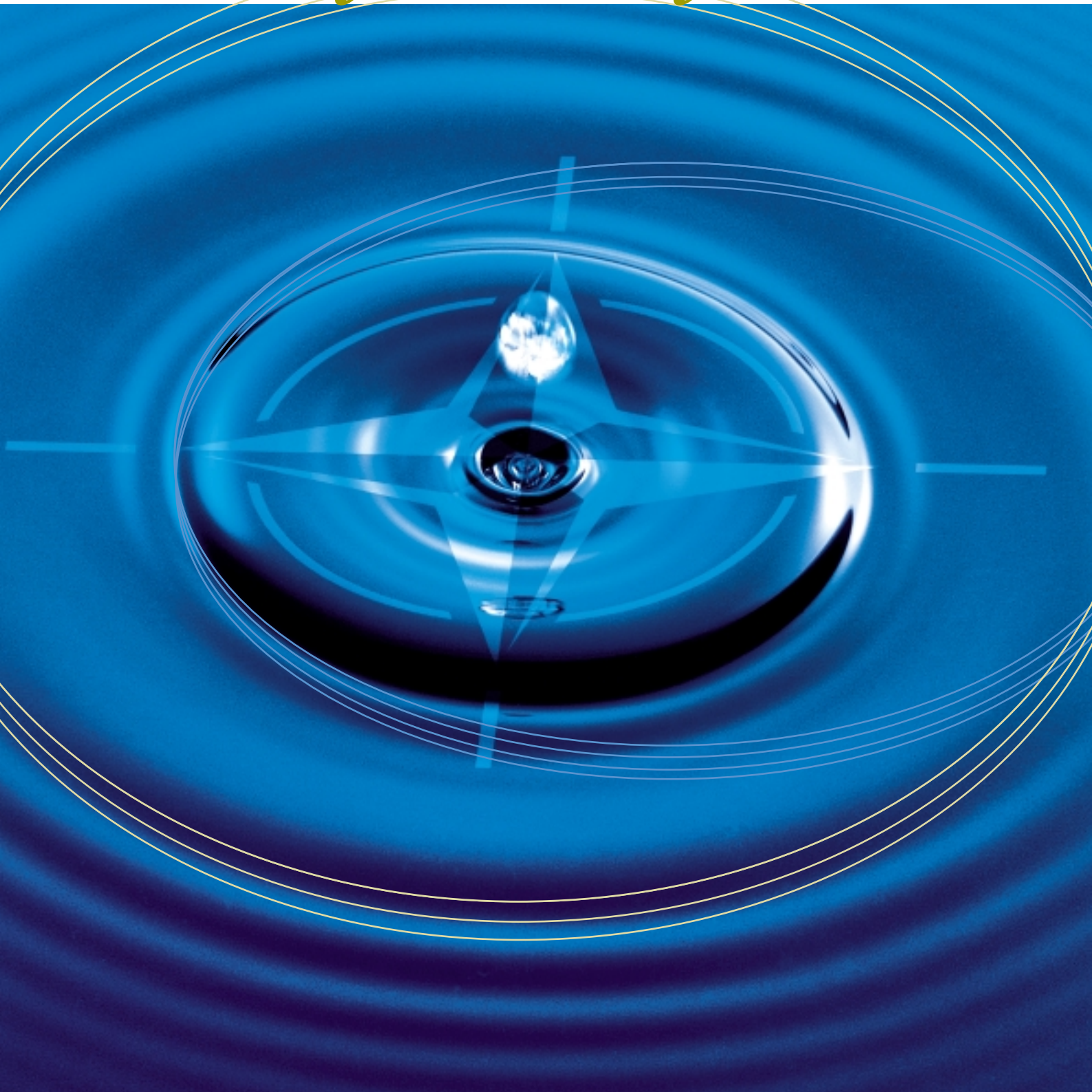

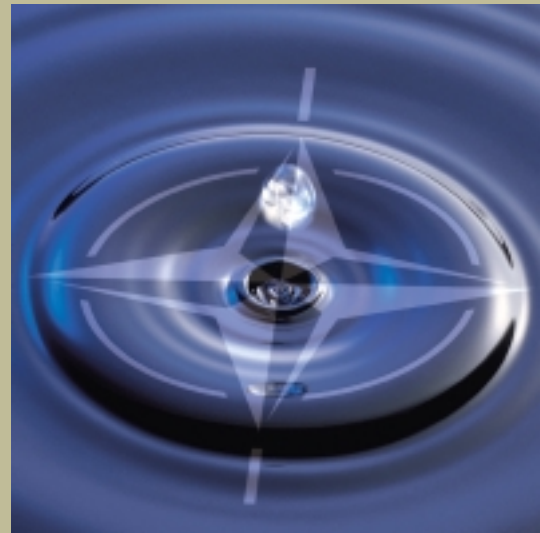

NATO
+
OTAN

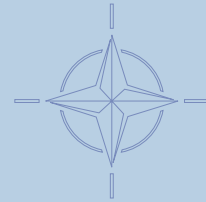
NATO NAUJASIS ALJANSAS

NATO NAUJASIS ALJANSAS

Pastaba: Nuorodos į Buvusiąją Jugoslavijos Respubliką Makedoniją,
tekste pažymėtos žvaigždute (*) nurodo šiką pastabką:
Turkija pripažįsta Makedonijos Respubliką jos konstituciniu pavadinimu.

Turinys

1.	Aljanso paskirtis ir pagrindiniai saugumo uždaviniai	2
2.	Transatlantinės partnerystės esmė	6
3.	Gynybinių pajėgumų stiprinimas	9
4.	Kintantis NATO pajėgų vaidmuo	12
5.	Saugumo plėtojimas per partnerystę	16
6.	Aljanso atvėrimas naujoms narėms	20
7.	Naujų santykių su Rusija kūrimas	22
8.	Išskirtinė partnerystė su Ukraina	26
9.	Dialogas su Viduržemio jūros regiono šalimis	28
10.	Taikos palaikymas ir krizių valdymas	30
11.	Reagavimas į civilines ekstremalias situacijas	34
12.	Bendradarbiavimas mokslo ir aplinkos apsaugos srityje	36
13.	Kaip NATO veikia	40
14.	Kaita ir tęstinumas	44

Svarbiausias Šiaurės Atlanto aljanso tikslas – užtikrinti visų narių laisvę ir saugumą Europoje ir Šiaurės Amerikoje, vadovaujantis Jungtinių Tautų chartijos principais. Aljansas to siekia ir savo politine įtaka, ir karine jėga - nelygu, su kokiais saugumo iššūkiais susiduria Aljanso valstybės narės. Keičiantis strateginei aplinkai, keitėsi ir Aljanso požiūris į minėtus iššūkius. Jis išlaiko stabilumą visoje euroatlantinėje erdvėje ir tobulėja, kad galėtų įveikti naujas grėsmes, kaip terorizmą, ir priimti kitus saugumo iššūkius, peržengiančius jo tradicinės atsakomybės ribas.

Šiaurės Atlanto sutarties organizacija (NATO) – tai viena pagrindinių struktūrų, leidžiančių Aljanso narėms siekti saugumo tikslų. Tai tarpvalstybinė organizacija, kurioje valstybės narės išlaiko visišką suverenitetą ir nepriklausomybę ir gali konsultuotis bei kartu priimti sprendimus, susijusius su jų saugumu. NATO struktūros savo narėms sudaro puikias konsultavimosi, koordinavimo ir bendradarbiavimo sąlygas politiniais, kariniais, ekonominiais ir kitais saugumo aspektais, taip pat palengvina bendradarbiavimą tokiose ne karinėse srityse kaip mokslas, informacija, aplinkosauga ir pagalba katastrofų metu.

Po keturių plėtros etapų prie dvylikos NATO įsteigusių šalių – Belgijos, Kanados, Danijos, Prancūzijos, Islandijos, Italijos, Liuksemburgo, Nyderlandų, Norvegijos, Portugalijos, Jungtinės Karalystės ir Jungtinių Valstijų – prisijungė Graikija ir Turkija (abi 1952 m.), Vokietija (1955 m.), Ispanija (1982 m.), Čekija, Vengrija ir Lenkija (1999 m.), o paskutiniojo plėtros etapo metu 2004 m. narėmis tapo dar septynios šalys: Bulgarija, Estija, Latvija, Lietuva, Rumunija, Slovakija ir Slovėnija.

Kolektyvinė gynyba

Aljansas laikosi principo, kad kiekvienos valstybės narės saugumas priklauso nuo jų visų saugumo. Jei kyla grėsmė vienos iš jų saugumui,

tai paveikia jas visas. Kiekviena valstybė narė, pasirašydama Vašingtono sutartį (NATO steigimo chartiją), viena kitai įsipareigoja laikytis šio principo, bendrai prisiimti kolektyvinės gynybos riziką, dalintis atsakomybę ir privalumus. Tai taip pat reiškia, kad dėl daugelio gynybos planavimo ir pasirengimo gynybai aspektų bus sprendžiama kartu, o ne atskirai kiekvienoje šalyje, kaip buvo anksčiau. Narės dalijasi ir išlaidas, kurių reikia, norint sudaryti sąlygas bendrai veiklai ir bendriems kariniams apmokymams.

Šalys lieka nepriklausomos ir gali savarankiškai priimti sprendimus, tačiau kartu planuodamos ir dalydamosi ištekliais jos gali pasiekti aukštesnį saugumo lygį nei kiekviena atskirai. Tai pagrindinis NATO saugumo bendradarbiavimo principas.

Transatlantinis ryšys

Vašingtono sutarties pasirašymas 1949 m. neturi precedento naujausiųjų laikų istorijoje. Sutartis ne tik sumažino išorinės agresijos riziką, bet ir pamažu sutaikė didžiąsias Europos valstybes, seniau dažnai kariavusias tarpusavyje, ir užtikrino, kad tarp jų nebekiltų karinių konfliktų. Šalys tapo priklausomos viena nuo kitos ir ėmė kartu rūpintis savo saugumu. Stiprindamos savo gerovę, jos gali kartu našiai dirbti daugelyje sričių. Vašingtono sutartis buvo svarbi ne tik dėl to. Ji pradėjo saugumo partnerystę tarp Aljanso Europos narių ir Jungtinių Valstijų bei Kanados, sukūrė nuolatinį transatlantinį ryšį tarp Europos ir Šiaurės Amerikos.

NATO vykstantys pokyčiai

Kai 1949 m. buvo sukurtas Aljansas, didžiausią grėsmę Vakarų Europos laisvei ir nepriklausomybei kėlė Sovietų Sąjunga. Komunistinė ideologija, politiniai siekiai ir būdai jiems įgyvendinti, karinė galia reiškė, kad, kokie bebūtų tikrieji Sovietų Sąjungos ketinimai, nė

viena Vakarų valstybė negalėjo būti visiškai tikra, kad pavyks išvengti konflikto. Taigi vadinamojo šaltojo karo laikotarpiu nuo 1949 m. iki praėjusio amžiaus devintojo dešimtmečio pabaigos pagrindinė Aljanso užduotis buvo išlaikyti pakankamą karinę jėgą, kuri apgintų jo nares nuo bet kokios Sovietų Sąjungos ir Varšuvos pakto agresijos. Tuo laikotarpiu NATO garantuojamas stabilumas padėjo visai Vakarų Europai atsigausti po Antrojo pasaulinio karo, suteikė pasitikėjimo, kuris buvo labai svarbus ekonominiam augimui.

Principai, dėl kurių susitarė NATO valstybės narės, formavosi palaipsniui ir buvo veikiami per pastaruosius 50 metų kintančios strateginės aplinkos. Pasibaigus šaltajam karui, visiškai pakito Aljanso politika ir struktūra. Dabar Aljansas atspindi iš esmės pasikeitusią Europos politinę ir karinę aplinką bei saugumui kylančias naujas grėsmes. Be to, platesnė tapo gynybos koncepcija, kuri dabar aprėpia dialogą ir praktinį bendradarbiavimą su Aljansui nepriklausančiomis šalimis, nes tai yra geriausias būdas sustiprinti euroatlantinį saugumą.

Šiandien NATO – jau daug daugiau nei vien gynybinis aljansas. Ji ištiesė ranką buvusiems priešininkams ir dabar užtikrina bei saugo taiką ir saugumą visoje euroatlantinėje erdvėje. Kad to pasiektų, Aljansas imasi vis daugiau užduočių ir vis lankstesniais, naujesniais ir pragmatiškesniais būdais sprendžia neišvengiamai sudėtingas problemas. Šiame procese dar svarbesnis tapo pagrindinis NATO vaidmuo – užtikrinti euroatlantinės erdvės saugumą, ir daugelis šalių partnerių siekia būsimos narystės Aljanso. Šį tikslą jau pasiekė trys Vidurio ir Rytų Europos valstybės: Čekija, Vengrija ir Lenkija. 2004 m. narėmis tapo dar septynios šalys: Bulgarija, Estija, Latvija, Lietuva, Rumunija, Slovakija ir Slovėnija.

Pastarąjį dešimtmetį NATO vykstantiems pokyčiams buvo būdingos įvairios toliaregiškos iniciatyvos – konkretus ir labai praktiškas atsakas į naujus saugumo iššūkius ir galimybes po šaltojo karo susidariusioje aplinkoje. Tai – Partnerystė taikos labui, ypatingi santykiai su Rusija ir Ukraina, dialogas su Viduržemio jūros regiono šalimis, Narystės veiksmų planas, padedantis narystės siekiančioms šalims atitikti NATO standartus, veiksmingas bendradarbiavimas su Europos Sąjunga, Europos saugumo bendradarbiavimo organizacija ir Jungtinėmis Tautomis. NATO taip pat aktyviai sprendžia kylančias saugumo problemas: ji vykdo krizių valdymo operacijas Balkanuose ir įsipareigoja veikti, kai reikia kovoti su terorizmu ir kitomis naujomis grėsmėmis už euroatlantinės erdvės ribų.

Be to, kad galėtų imtis naujų misijų, ji tam pritaiko savo pajėgumus ir juos stiprina. Todėl 2003 m. lapkritį Prahos viršūnių susitikime buvo pristatytos trys pagrindinės iniciatyvos: NATO atsako pajėgų (*angl.* NATO Responce Force - NRF) kūrimas, karinės vadovybės struktūros reforma ir Prahos pajėgumų stiprinimo planas (*angl.* Prague Capabilities Commitment - PCC), kurio laikydamosi ir bendradarbiaudamos,

atskiros valstybės narės įsipareigoja spręsti pajėgumų trūkumo klausimus.

Pagrindiniai saugumo uždaviniai

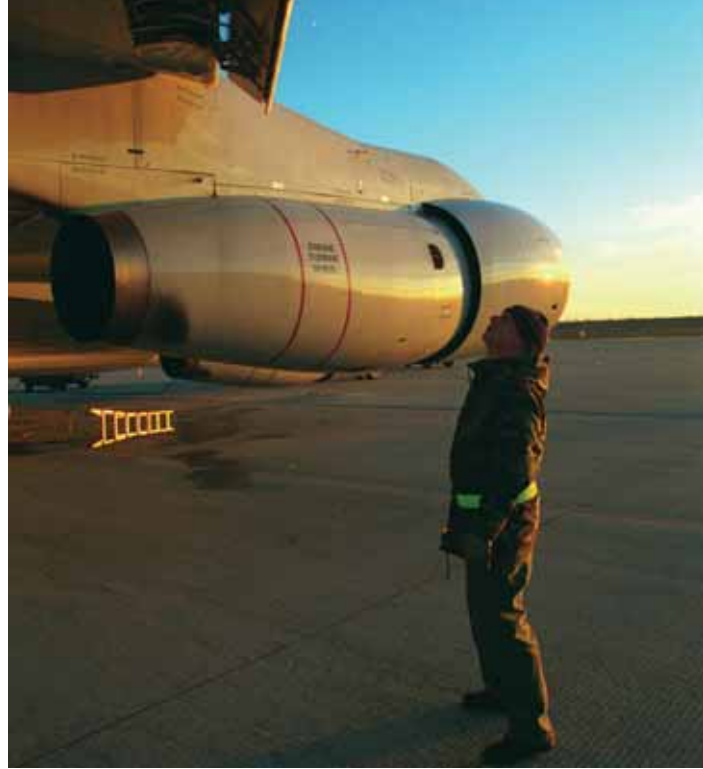
Aljanso Strateginėje Konceptijoje – autoritetingame dokumente, kuriame išdėstomi Aljanso tikslai ir pagrindiniai saugumo uždaviniai, – pateikiamos rekomendacijos, kokiomis politinėmis ir karinėmis priemonėmis tų tikslų ir uždavinių reikėtų siekti. Pirmą kartą šis dokumentas buvo paskelbtas 1991 m., ir tai buvo didelis lūžis Aljanso istorijoje. Šaltojo karo metais palyginti svarbūs strateginiai ir planavimo dokumentai būdavo įslaptinami.

1999 m. paskelbtoje dabartinėje NATO Strateginėje Konceptijoje sakoma, kad saugumo rizika, su kuria Aljansas susiduria, yra „daugiakryptė ir sunkiai prognozuojama“. Pagrindinės Aljanso užduotys apibrėžiamos taip:

- būti stabilumo euroatlantinėje erdvėje garantu;
- būti konsultacijų saugumo klausimais forumu;
- atgrasyti ir apginti nuo bet kokios agresijos prieš NATO valstybę narę;
- padėti veiksmingai užkirsti kelią konfliktams ir aktyviai dalyvauti valdymo operacijose;
- skatinti plačią partnerystę, bendradarbiavimą ir dialogą su kitomis šalimis euroatlantinėje erdvėje.

Įvertinus numatomus saugumo iššūkius ir riziką, 1999 m. Strateginėje Konceptijoje daroma išvada, kad strateginė aplinka toliau keičiasi į gerąją pusę ir kad Aljansas, kartu su kitomis organizacijomis, atliks svarbų vaidmenį stiprinant euroatlantinį saugumą pasibaigus šaltajam karui.

Nors karo grėsmės Europoje beveik nėra, Aljanso narės ir kitos euroatlantinio regiono šalys susiduria su kitokia rizika ir neramumais, kaip etniniai konfliktai, žmogaus teisių pažeidėjimai, politinis nestabilumas ir ekonominis pažeidžiamumas. Be to, rimtą susirūpinimą kelia

branduolinių, biologinių ir cheminių ginklų platinimas ir jų tiekimo priemonės, o, išplitus technologijoms, galimiems priešininkams kur kas lengviau įsigyti modernių karinių pajėgumų.

Aljansas turi atsižvelgti į pasaulinį kontekstą, nes saugumą gali paveikti įvairiausios grėsmės – terorizmas, diversijos, organizuotas nusikalstamumas ir atskyrimas nuo gyvybiškai svarbių išteklių. Po 1999 m. Strateginės Konceptijos paskelbimo ir 2001 m. rugsėjo 11 d. išpuolių prieš Jungtines Valstijas buvo iš esmės naujai įvertinta terorizmo ir žlugusių valstybių keliamą grėsmę.

Pirmasis 5 straipsnio pritaikymas

5 straipsnis – tai pagrindinis Vašingtono sutarties (NATO steigimo chartijos) straipsnis, kuriame teigiama, kad bet koks ginkluotas vienos iš sąjungininkių užpuolimas laikomas visų jų užpuolimu. Reaguodama į 5 straipsnio pritaikymą, kiekviena sąjungininkė, pasikonsultavusi su kitomis, nusprendžia, kaip geriausiai ji gali prisidėti prie bet kokių veiksmų, kurių gali prireikti, kad būtų atkurtas arba išlaikytas Šiaurės Atlanto erdvės saugumas. Tam gali būti panaudotos ir ginkluotosios pajėgos.

Pirmą kartą 5 straipsnis buvo pritaikytas 2001 m. rugsėjo 12 d. po rugsėjo 11 d. teroristų išpuolių prieš Jungtines Valstijas. Iš karto nebuvo galutinai apsispręsta, ar straipsnį galima taikyti, nes laukta patvirtinimo, kad minėtieji išpuoliai buvo iš užsienio. Tai buvo patvirtinta 2001 m. spalio 2 d., kai JAV pareigūnai pateikė Šiaurės Atlanto tarybai išpuolių tyrimų duomenis, rodančius, kad atsakomybė tenka Al Qaida teroristų tinklui.

Spalio 4 d. sąjungininkės susitarė dėl priemonių JAV vykdomai antiteroristinei kampanijai paremti. Tos priemonės – tai sustiprintas dalijimasis žvalgybiniais duomenimis ir bendradarbiavimas, leidimas perskristi teritoriją ir prieiga JAV bei kitų sąjungininkių laivams prie uostų ir lėktuvams prie aerodromų, kad būtų galima vykdyti antiteroristines operacijas, NATO nuolatinių jūrų pajėgų dislokavimas rytinėje Viduržemio jūros dalyje ir Aljanso ankstyvojo įspėjimo ir valdymo iš oro sistemos Jungtinėse Valstijose. Be to, JAV prašymu sąjungininkės prisideda kiekviena atskirai pagal savo išgales ir pajėgas. Jos gali prisidėti karine pagalba, taip pat teisinėmis ir finansinėmis priemonėmis, padedančiomis sustabdyti pinigų, teikiamų teroristinėms organizacijoms, srautus.

NATO vaidmuo užtikrinant narių saugumą ir imantis naujų užduočių, stiprinančių saugumą ir stabilumą kituose regionuose, yra pagrįstas ilgalaikėje jos valstybių narių iš Europos ir Šiaurės Amerikos partnerystėje. Po Antrojo pasaulinio karo nusiaubtų Vakarų valstybių saugumas labai priklausė nuo Jungtinių Valstijų ir Kanados. Šiaurės Amerikos sąjungininkės Europoje dislokavo daug ginkluotųjų pajėgų. Nuo pačių pirmųjų Aljanso dienų joms tenka gyvybiškai svarbus vaidmuo Europos saugumo užtikrinime, tapęs transatlantinio saugumo koncepcijos pagrindu ir stipriausiu Aljanso ramsčiu.

Metams bėgant, Europoje dislokuotų Šiaurės Amerikos pajėgų skaičius mažėjo. Pagrindines pajėgas, kuriomis Aljansas galėtų naudotis gindamas Europą, siuntė Europos sąjungininkės. Net ir daugumą NATO vadovaujamų taikos palaikymo Balkanuose pajėgų, kurias taip pat remia šalių partnerių ir kitų ne NATO šalių kariuomenės, sudaro Europos sąjungininkių pajėgos.

Vis dėlto Jungtinėms Valstijoms ir toliau tenka neproporcinga Aljanso saugumo išlaidų dalis ir nepalyginamai didesnė atsakomybė už Aljanso veiksmus, nes Jungtinių Valstijų ir kitų sąjungininkių karinis pajėgumas nėra vienodas. Pasinaudojusios po šaltojo karo XX a. paskutinio dešimtmečio pradžioje susidariusia taikia

padėtimi, Europos sąjungininkės ir Kanada nepakankamai investavo, kad pritaikytų savo pajėgumus naujiems saugumo iššūkiams. Daugelyje svarbių sričių (oro transportas, reikalingas greitam karinių pajėgų dislokavimui, palydoviniai ryšiai ir kitos pažangiųjų technologijų sritys) jos tebeprislauso nuo Jungtinių Valstijų.

Europos gynybinių pajėgumų trūkumai tapo labai akivaizdūs praėjusio amžiaus paskutiniame dešimtmetyje Balkanų konflikto metu, kai paaiškėjo, kad Europos šalys negali veikti ir sustabdyti plintantį konfliktą be Jungtinių Valstijų pagalbos. Paskutinio dešimtmečio pabaigoje tam, kad sustiprintų gynybinius pajėgumus, NATO ir Europos Sąjunga (ES) ėmėsi atskirų iniciatyvų. 1999 m. abi organizacijos susitarė kurti strateginę partnerystę.

Ko pasimokyta Balkanuose

Kai XX a. paskutinio dešimtmečio pradžioje Bosnija ir Hercegovina pradėjo pilietinį karą, Europos Sąjunga nusiuntė stebėtojus JT rezoliucijų įgyvendinimui kontroliuoti, bet aktyvesnei veiklai neturtėjo nei reikiamo politinio mandato, nei karinių pajėgų. Jungtinės Tautos dislokavo pajėgas, tačiau jos buvo labiau pritaikytos taikos palaikymo, o ne taikos įgyvendinimo operacijoms. Netrukus tapo

akivaizdu, kad tos pajėgos nesugebės užbaigti karo. Iš pradžių Aljansas nenorėjo jame dalyvauti, nes dar nebuvo susidūręs su NATO pajėgų dislokavimu ne tradicinėje NATO erdvėje. Tačiau kadangi padėtis vis blogėjo, 1992 – 1995 m. NATO vis labiau įsitraukė, teikdama karinę paramą JT rezoliucijų ir sankcijų stebėjimui ir įgyvendinimui. Galiausiai, kai 1995 m. pabaigoje buvo pasirašyta taikos sutartis, kuriai tarpininkavo JAV, jos įgyvendinimą palaikė 60 000 NATO vadovaujamų karių, tarp kurių JAV karių buvo 20 000.

Po ketverių metų, augant smurtui Kosove, vis aštrėjant humanitarinei krizei ir niekaip nepavykstant rasti sprendimo, veiksmy vėl ėmėsi NATO. Ši krizė dar labiau išryškino Europos gynybinių pajėgų trūkumus. Beveik visi oro antskrydžiai buvo atlikti JAV lėktuvų, o prireikus dislokuoti taikos palaikymo pajėgas Kosove, Europos pajėgoms prireikė kelių mėnesių, kad jos pasiektų visą savo pajėgumą.

Šiuo metu Europai nepakanka pajėgumų pradėti ir palaikyti tokias karines operacijas, kuriomis galų gale buvo užbaigti Bosnijos ir Kosovo konfliktai. Tačiau Europos Sąjunga daro daug, kad stiprintų savo pajėgumus. Tam buvo patvirtintos ES ir NATO bendradarbiavimo bendrosios nuostatos (apibūdintos žemiau), sudariusios sąlygas NATO perleisti Europos Sąjungai savo misiją Buvusioje Jugoslavijos Respublikoje Makedonijoje*, kur šalies prezidento prašymu krizei šalyje įveikti nuo 2001 m. buvo dislokuotos NATO pajėgos (žr. 10 skyrių). 2003 m. kovą Europos Sąjunga, naudodamasi NATO įranga, pradėjo operaciją „Konkordija“. Ji tęsė tai, ką pradėjo NATO, teikusi ES vadovaujamai kariuomenei svarbią

planavimo ir logistikos pagalbą. Be to, 2003 m. liepą NATO ir Europos Sąjunga susitarė dėl bendros strategijos Vakarų Balkanuose, taip pat tariamasi dėl galimybės Europos Sąjungai, palaikomai NATO, iki 2004 m. perimti atsakomybę už saugumą Bosnijoje ir Hercegovinoje.

Europos pajėgumų stiprinimas

Balkanų patirtis paskatino Europos šalis veikti. Europos Sąjunga ėmė kurti Europos saugumo ir gynybos politiką ir pajėgumus, galinčius reikiamai reaguoti į krizes. Iš pradžių gynybos ir saugumo klausimus Europos Sąjungos vardu sprendė atskira organizacija, vadinama Vakarų Europos Sąjunga (VES)¹. Tačiau 1999 m. gruodį Helsinkio viršūnių susitikime Europos Sąjunga nusprendė ateityje pati plėsti savo vaidmenį saugumo ir gynybos srityje ir ėmė kurti tam reikalingas struktūras. Ji taip pat išsikėlė vadinamąjį pagrindinį tikslą iki 2003 m. įstengti dislokuoti ir mažiausiai vienus metus išlaikyti greitojo reagavimo pajėgas, kurias sudarytų iki 60 000 karių.

Aljansas įsipareigojo stiprinti savo „Europos ramstį“, prisidėdamas prie efektyvaus Europos saugumo ir gynybos identiteto kūrimo. Šios iniciatyvos tikslas – palaikyti Europos Sąjungos pastangas kurti patikimą saugumo vaidmenį ir kartu prisidėti prie transatlantinių santykių stiprinimo ir harmoningo subalansavimo, leidžiant Europos sąjungininkėms efektyviau ir nuosekliau prisidėti prie Aljanso misijų ir veiksmy. Tuo tikslu NATO pradėjo procesą, skirtą suteikti Europai gebėjimų valdyti krizes be reikalo nedubliuojant NATO jau turimų karinių išteklių ir pajėgumų. Svarbiausia šio proceso

¹ Vakarų Europos Sąjunga: įsteigta 1948 m. Briuselio sutartimi dėl ekonominio, socialinio bei kultūrinio bendradarbiavimo ir kolektyvinės savigynos, kurią pasirašė Belgija, Prancūzija, Liuksemburgas, Nyderlandai ir Jungtinė Karalystė. Vėliau prisijungė Vokietija, Graikija, Italija, Portugalija ir Ispanija. 1999 m. Helsinkio viršūnių susitikime priėmus sprendimus, Europos Sąjunga perėmė funkcijas, susijusias su krizių valdymu ir humanitarinėmis užduotimis. Briuselio sutartimi priimti su kolektyvine gynyba susiję įsipareigojimai nepakito, jų laikymąsi užtikrina išlikęs VES sekretoriatas.

konceptija - „atskiriamos, bet ne atskiros jėgos“ - leido naudoti NATO išteklius ir pajėgumus galimose VES vadovaujamosiose krizių slopinimo operacijose.

1999 m. balandį Vašingtone susitikę NATO vadovai, pripažindami, kad Europos Sąjunga taip pat ketina prisidėti prie saugumo stiprinimo, išreiškė pasirengimą kurti ir patvirtinti susitarimus, pagal kuriuos svarbiausios NATO karinių išteklių ir pajėgumų dalys būtų prieinamos ES vadovaujamosioms krizių valdymo operacijoms, kuriose NATO, kaip visuma, nedalyvautų su savo kariuomene. ES Helsinkyje priėmus sprendimą, NATO tiesiogiai su ES pradėjo diskusijas ir konsultacijas dėl bendradarbiavimo.

Tai buvo naujų bendradarbiavimo formų pradžia. 2002 m. gruodį NATO ir Europos Sąjunga paskelbė bendrą deklaraciją dėl besiformuojančios strateginės partnerystės ir 2003 m. kovą susitarė dėl kelių bendradarbiavimo ir krizių valdymo dokumentų, įskaitant susitarimą „Berlynas plus“ dėl NATO išteklių ir pajėgumų naudojimo ES vadovaujamosiose operacijose, suteikiančių pagrindą šiai strateginei partnerystei ir leidžiančių koordinuoti veiksmus. Susitarimai dėl nuolatinio ryšio sudarys geresnes platesnio bendradarbiavimo ir konsultavimosi operatyviniu lygiu sąlygas. Buvo susitarta ES suteikti vietą NATO Jungtinių pajėgų Europoje vadovietėje (SHAPE), įsikūrusioje Monse, Belgijoje, o NATO turės atstovybę ES kariniame štabe.

NATO ir Europos Sąjunga taip pat sudarė susitarimą dėl nuoseklumo, skaidrumo ir abipusės paramos, kuriant abiem organizacijoms bendrus pajėgumų reikalavimus. 2003 m. gegužę įvyko pirmasis Jungtinės NATO ir ES pajėgumų grupės susitikimas. Aljanso gynybinių pajėgumų stiprinimo iniciatyvos (žr. 3 skyrių) turėtų būti susijusios su ES Europos pajėgumų veiksmų planu ir siekti pagrindinio

tikslo; jos taip pat padės sustiprinti Europos sąjungininkių pajėgumus pagrindinėse srityse.

Aljansas ir toliau lieka priemonė, kuria visos NATO narės užtikrina savo kolektyvinę gynybą. Jis yra euroatlantinio saugumo pamatas ir išlaiko savo mandatą ir pajėgumą valdyti krizes, įvesti ir palaikyti taiką. ES ir NATO saugumo bendradarbiavimo uždavinys – didinti galimybes spręsti krizes ir konfliktus nedubliuojant viena kitos veiksmų. Tai sustiprins Europos karinius pajėgumus, kad ateityje, kai nedalyvauja visas Aljansas, krizės galėtų būti sprendžiamos ES vadovaujamosiomis operacijomis.

Sąjungininkės kartu stengiasi stiprinti savo gynybinius pajėgumus, užtikrinančius, kad NATO sugebės dislokuoti pajėgas, kurios galės greitai nuvykti į paskirties vietą, vykdys ilgalaikes operacijas dideliu atstumu ir sieks tikslų kiek įmanoma greičiau ir efektyviau, kiek įmanoma sumažindamos netyčinę žalą nekovojančiai pusei. Šiandienos saugumo aplinkoje svarbiausia išlaikyti adekvačius karinius pajėgumus ir aiškų pasirėngimą veikti kolektyviai. Ištikus krizėms, galinčioms kelti grėsmę Aljanso narių saugumui, NATO pajėgos privalo įstengti papildyti ir sustiprinti politinius veiksmus ir prisidėti prie tokių krizių valdymo ir taikaus jų išsprendimo.

Paskata stiprinti pajėgumus atsirado po sąjungininkių vadovų susitikimo, įvykusio Vašingtone 1999 m. balandį, kuriame buvo numatyta Aljanso XXI amžiaus vizija: didesnis, galingesnis ir lankstesnis, skirtas kolektyvinei gynybai ir galintis imtis naujų misijų, įskaitant pagalbą užkertant kelią konfliktams ir aktyvų dalyvavimą krizių valdymo ir slopinimo operacijose. Siekiant stiprinti NATO pajėgumus pagrindinėse srityse, buvo pradėta Gynybinių pajėgumų iniciatyva (*angl.* Defence Capabilities Initiative - DCI).

Per vėlesnius trejus metus Gynybinių pajėgumų iniciatyva pasiekė pažangos kai kuriose srityse, ypač reikalaujančiose mažiau išteklių, tačiau svarbiausi pajėgumai buvo stiprinami lėtai. Šiuo metu dar labiau išaugo prisitaikymo ir modernizavimosi būtinybė, nes pavojų kelia naujos ir asimetrinės grėsmės, t. y. grėsmės, kurias kelia priešininkai, siekiantys pasinaudoti šiuolaikinės visuomenės ir karinių galybių silpnosiomis vietomis, dažnai negailestingai naudodami nepriimtinas priemones, ypač terorizmą. 2001 m. rugsėjį įvykdyti teroristų išpuoliai prieš Jungtines Valstijas atkreipė dėmesį į terorizmo keliamą grėsmę, o vėlesnė JAV vadovaujama intervencija Afganistane parodė, ko nepakanka sąjungininkių pajėgoms.

Taigi 2002 m. lapkritį įvykusiame Prahos viršūnių susitikime sąjungininkių vadovai, siekdami

padidinti būsimų operacijų efektyvumą visose Aljanso misijose, taip pat ir kovoje su terorizmu, įsipareigojo labiau susitelkti į NATO karinių pajėgumų stiprinimą. Buvo pradėtos trys iniciatyvos: Prahos pajėgumų stiprinimo planas (*angl.* Prague Capabilities Commitment - PCC); NATO atsako pajėgos (*angl.* NATO Response Force - NRF); ir modernizuota karinio vadovavimo sistema. Imtasi ir daugiau iniciatyvų, skirtų konkrečiai naujosioms grėsmėms.

Glaudesnė Aljanso narių sąveika, suderinamumas ir modernizuoti gyvybiškai svarbūs pajėgumai bei trūkumų pašalinimas įgalins Europos sąjungininkes stipriau ir nuosekliau prisidėti prie NATO misijų, sustiprins Europos Sąjungos pastangas plėtoti karinius pajėgumus ir siekti pagrindinio tikslo – sukurti dislokuojamas korpuso dydžio greitojo reagavimo pajėgas.

Prahos pajėgumų stiprinimo planas

Gynybinių pajėgumų iniciatyvoje buvo numatyti pajėgumai, kurių Aljansas, kaip visuma, siekia, bet nebuvo identifikuoti konkretūs kiekvienos šalies įsipareigojimai. Tačiau pagal Prahos pajėgumų stiprinimo planą atskiros sąjungininkės tvirtai ir viešai įsipareigojo per nustatytą laikotarpį modernizuoti svarbiausius karinius pajėgumus ir aukštu lygiu stebėti, kaip tai įgyvendinama.

Svarbiausiais laikomi šie kariniai pajėgumai: strateginis pajėgų perdislokavimas oru ir jūra dideliu atstumu; degalų atsargų papildymas ore; kovinė parama ir kovinio aprūpinimo padaliniai; vadovavimas, valdymas ir ryšiai; sausumos stebėjimas iš oro; žvalgyba, stebėjimas ir taikinių nustatymas; kovinis veiksmingumas, įskaitant tikslaus pataikymo bombas bei raketas, ir prieš oro gynybos slopinimas; pajėgumai cheminės, biologinės, radiologinės ir branduolinės gynybos srityse.

Gynybinių pajėgumų stiprinimas pareikalaus persvarstyti daugelio sąjungininkių gynybos biudžetuose numatytus prioritetus, pavyzdžiui,

sumažinti pajėgų lygius ir perkelti išteklius įrangai modernizuoti. Daugeliu atvejų nepakaks vien sumaniau tvarkyti išlaidas, todėl reikės papildomų finansinių išteklių. Ieškoma ekonomiškų būdų gynybinių pajėgumų trūkumams šalinti, pavyzdžiui, sujungiant karinius pajėgumus, didinant specializaciją, bendros įrangos įsigijimą ir bendrą bei daugianacionalinį finansavimą.

Įgyvendinus Prahos pajėgumų stiprinimo planą, didelių transportinių lėktuvų skaičius Europoje išaugs mažiausia keturis kartus, o sujungdamos išteklius Europos sąjungininkės taip pat padidins savo degalų atsargų papildymo ore pajėgumą. Iki 2007 m. oru gabenamos tikslaus valdymo ginkluotės ne iš JAV atsargų kiekis turėtų padidėti 40 proc.

NATO atsako pajėgos

NATO atsako pajėgos turėtų būti modernios, lanksčios, greitai dislokuojamos, sąveikios (suderinamos, gebančios veikti kartu) pajėgos, galinčios vykdyti ilgalaikes operacijas. Jas sudarys sausumos, karinių jūrų ir karinių oro pajėgų vienetai, pajėgūs vykdyti visas Aljanso misijas. Šių ypač gerai pasirengusių pajėgų plėtotė paskatins Aljanso karinių pajėgų modernizavimą ir didesnę sąveikumą ir užtikrins, kad pokyčiai, leidžiantys priimti saugumo iššūkius, vyktų nuolat.

Po 2003 m. liepą vykusios pirmosios pajėgų formavimo konferencijos 2003 m. spalį buvo suformuotos prototipinės pajėgos. Tikimasi, kad iki 2004 m. spalio bus pasiektas pradinis operacinis pajėgumas, o iki 2006 m. spalio pajėgos bus visiškai pasirengę veikti. Iki tada pajėgas sudarys maždaug 21 000 karių, naikintuvai, laivai, kariuomenės transportas,

kovinio aprūpinimo palaikymas, logistika, ryšiai ir žvalgyba. Jos galės būti dislokuojamos krizės regionuose per penkias dienas ir galės išsilaikyti 30 dienų.

Nauja vadovavimo struktūra

Sąjungininkių vadovai Prahoje patvirtino paprastesnės, veiksmingesnės, efektyvios, lengvai dislokuojamos karinio vadovavimo struktūros, kurią sudarytų dvi strateginės vadovybės (viena – operacinė, kita – funkcinė), kontūrus. Dėl naujosios vadovavimo struktūros detalių buvo galutinai susitarta 2003 m. birželį. Akivaizdu, kad reikia mažesnių, lankstesnių ir greičiau dislokuojamų pajėgų, kurios labiau tiktų naujoms NATO misijoms vykdyti. Vadaviečių skaičius sumažėjo nuo 20 iki 11, taip pat buvo naujai nustatyta, už ką jos yra atsakingos.

Visos operacinės vadavietės dabar yra pavaldžios Aljanso vadavietei operacijoms (*angl.* Allied Command Operations – ACO), esančiai Jungtinių pajėgų Europoje aukščiausioje vadavietėje (SHAPE) Belgijoje. Jai paramą teikia dvi jungtinių pajėgų vadovybės, galinčios greitai suformuoti sausumos Tarptautinių jungtinių tikslinių pajėgų (*angl.* Combined Joint Task Forces - CJTF) vadavietes ir stiprias, tačiau ribotesnio pajėgumo jungtines vadavietes, kurių pagrindu bus galima suformuoti jūrų Tarptautines jungtines tikslines pajėgas. Tarptautinės jungtinės tikslinės pajėgos yra lanksčios vadovybės struktūros, leidžiančios karo vadams iš įvairių šalių sutelkti kariuomenę, atitinkančią konkrečios karinės operacijos konkrečius reikalavimus.

Naujoji Aljanso vadavietė transformacijai (*angl.* Allied Command Transformation - ACT) prižiūrės nuolat vykstančius NATO pajėgumų pokyčius ir

skatins jos pajėgų sąveikumą. Pakeitusi ankstesnę Atlanto vadovybę, ji įsikūrė Norfolke, Jungtinėse Valstijose, tačiau taip pat turi atstovybę Europoje. Tai, kad aukščiausiasis jungtinių pajėgų pokyčių vadas taip pat yra ir JAV jungtinių pajėgų (laikomų JAV pajėgų pokyčių varikliu) vadas, yra neabejotinas privalumas. Aljanso vadavietė transformacijai suvaidins pagrindinį vaidmenį pritaikant pajėgumus ir kuriant naująją NATO atsako pajėgų doktriną.

Kova su naujomis grėsmėmis

Prahoje buvo pradėtos kelios iniciatyvos, turėsiančios sustiprinti Aljanso pajėgumus kovoti su terorizmu ir kitomis naujomis grėsmėmis saugumui. Buvo patvirtinta karinė gynybos nuo terorizmo koncepcija. Kovos su terorizmu veiksmų plane susitarta dėl bendradarbiavimo su šalimis partnerėmis, keičiantis žvalgybiniais duomenimis ir gerinant civilinės saugos sistemos pasirengimą galimiems civilių gyventojų užpuolimams naudojant chemines, biologines ar radiologines medžiagas, taip pat padedant likviduoti tokių užpuolimų pasekmes.

Buvo patvirtintos penkios iniciatyvos, turinčios sustiprinti Aljanso pajėgumus apsisaugoti nuo branduolinių, biologinių ir cheminių ginklų: modelinė kilnojamoji analitinė laboratorija; reagavimo grupė; virtualus apsaugos nuo šių ginklų tobulinimo centras; NATO apsaugos nuo biologinio ir cheminio ginklo priemonių atsargos; ligų stebėjimo sistema. Be to, NATO priešraketinės gynybos galimybių studija nagrinėja galimus Aljanso teritorijos, ginkluotųjų pajėgų ir tankiai apgyvendintų vietų apsaugos nuo įvairaus pobūdžio raketų atakų būdus. Taip pat stiprinami pajėgumai gintis nuo elektroninio puolimo.

2003 m. gruodžio 1 d. pradinį operacinį pajėgumą pasiekė daugianacionalinis Cheminės, biologinės, radiologinės ir branduolinės gynybos batalionas. Batalionas, įsikūręs Liberece, šiaurinėje Čekijos dalyje, galutinį operacinį pajėgumą vykdyti NATO operacijas pasieks 2004 m. liepą. Formuojant batalioną dalyvavo 13 šalių: Belgija, Kanada, Čekija, Vengrija, Italija, Norvegija, Lenkija, Portugalija, Rumunija, Ispanija, Turkija, Jungtinė Karalystė ir Jungtinės Valstijos.

Nuo pat NATO įkūrimo pagrindinis sąjungininkių vaidmuo buvo užtikrinti valstybių narių saugumą ir teritorinį vientisumą. Užduotis garantuoti saugumą per atgrasymą ir kolektyvinę gynybą ir toliau yra svarbiausia atsakomybė, bet, pasibaigus šaltajam karui, NATO pajėgų vaidmuo ir organizacija iš esmės pakito, kad prisitaikytų prie naujos saugumo aplinkos ir skatintų šalių partnerių karinį bendradarbiavimą.

Šaltojo karo metu NATO gynybinis planavimas buvo labiausia susijęs su pajėgumų apsiginti nuo galimos Sovietų Sąjungos agresijos ir Varšuvos pakto palaikymu. Griuvus Berlyno sienai, buvo manančių, kad NATO nebereikalinga. Tačiau euroatlantinis saugumas, nors ir ne toks konfrontacinis, tapo sudėtingesnis, atsirado daug naujų iššūkių už Europos ribų, įskaitant žlugusias valstybes, masinio naikinimo ginklų platinimą, terorizmą. Nauja saugumo darbotvarkė tapo aiški praėjusio amžiaus paskutinio dešimtmečio pradžioje, Balkanuose prasidėjus etniniams konfliktams, kai NATO pajėgų galiausiai buvo paprašyta padėti atkurti taiką ir imtis krizės valdymo vaidmens.

2001 m. rugsėjo mėn. teroristų išpuoliai ir vėlesni veiksmai Afganistane, siekiant sunaikinti už išpuolius atsakingą teroristų grupuotę Al Qaida, sukėlė dar didesnę nerimą dėl terorizmo, žlugusių valstybių ir masinio naikinimo ginklų platinimo keliamos grėsmės. NATO pajėgos dabar padeda gintis nuo terorizmo, joms tenka vis svarbesnis vaidmuo tarptautinėse taikos palaikymo misijose, kuriomis pirmą kartą NATO istorijoje organizacija peržengė euroatlantinės erdvės ribas. Taigi, nors grėsmės, su kuriomis Alijansas susiduria šiandien, yra ne tokios apokaliptinės kaip šaltojo karo metu, vis dėlto jos yra labai realios ir dažnai neprognuojamos.

NATO įprastinės pajėgos

Pasibaigus šaltajam karui, įprastinės pajėgos buvo sumažintos: sausumos pajėgos, kurias

valstybės narės įsipareigojo užtikrinti Alijansui, buvo sumažintos 35 proc.; pagrindinių karo laivų sumažėjo daugiau nei 30 proc., o oro pajėgų kovinė eskadrilė – maždaug 40 proc. Nebepalaikoma aukšto lygio daugumos pajėgų parengtis, jos buvo restruktūrizuotos, kad būtų lankstesnės ir mobilesnes ir kad galėtų dalyvauti taikos palaikymo ir krizių valdymo operacijose, taip pat efektyviai veikti su ne NATO šalių pajėgomis.

Tarptautinių jungtinių tikslinių pajėgų koncepcija – tai vienas pavyzdžių, kaip naujos aplinkybės sukėlė sąjungininkių karinių pajėgų organizacijos pokyčius. Šioje koncepcijoje numatoma lanksti struktūra, leidžianti karo vadams sutelkti įvairių šalių kariuomenes konkrečioms karinėms operacijoms. Ji taip pat sudarė sąlygas ne NATO šalims integruotis į NATO taikos palaikymo operacijas ir ES vadovaujamos karinėms operacijoms naudotis NATO ištekliais ir pajėgumais.

Nuo paskutinio dešimtmečio vidurio naujas NATO vaidmuo, susijęs su krizių valdymu ir taikos palaikymu (išsamiau aprašytas 10 skyriuje), darėsi vis svarbesnis. 1992 – 1995 m. NATO pajėgos, palaikydamos Jungtines Tautas, įsitraukė į Bosnijos karą, padėdamos stebėti ir vykdyti JT sankcijas Adrijos jūros regione ir neskraidymo virš Bosnijos ir Hercegovinos zonoje, teikdamos oro pagalbą JT apsaugos pajėgoms žemėje. Oro antskrydžiai 1995 m. rugpjūtį ir rugsėjį pakirto Sarajevo apsiaustį, padėjo pasiekti jėgos pusiausvyrą ir užtikrino taikų sureguliuojimą. 1995 m. gruodį NATO dislokavo JT mandatą turinčias daugianacionalines pajėgas, kad įgyvendintų karinius taikos sutarties aspektus.

1999 m. pavasarį NATO krizių valdymo vaidmuo sustiprėjo, kai sąjungininkės ėmėsi oro antskrydžių operacijos prieš Jugoslavijos režimą, kad priverstų jį laikytis tarptautinių reikalavimų užbaigti politines ir etnines

represijas Kosovo provincijoje. Tuo metu didžiulės NATO vadovaujamos pajėgos buvo pasiūstos padėti atkurti stabilumą.

Po dvejų metų, 2001 m. pradžioje, bendradarbiaudama su naująja demokratine Jugoslavijos vyriausybe, NATO įsitraukė į krizės prevenciją Pietinėje Serbijoje – teritorijoje, kurioje gyvena didelė etninių albanų grupė. Vėliau tais pačiais metais kartu su Europos Sąjunga NATO dalyvavo prevencinėse diplomatinėse operacijose, kad padėtų išvengti pilietinio karo Buvusioje Jugoslavijos Respublikoje Makedonijoje*. Vasarą buvo dislokuotos nedidelės NATO pajėgos, kad taikiai nuginkluotų sukilėlius ir apsaugotų tarptautinius stebėtojus, taigi stabilumas buvo greitai atkurtas.

Operacijos Balkanuose leido NATO pajėgoms įgyti didelę patirtį, kaip vykdyti taikos palaikymo ir krizių valdymo operacijas ir vadovauti daugianacionalinėms koalicijoms, kuriose dalyvauja ir ne NATO šalys. Šiandienos saugumo aplinkoje NATO yra neįkainojamas turtas. Po rugsėjo 11-osios teroristų išpuolių Aljansas vis labiau raginamas dalyvauti siekiant saugumo nestabiliuose zonose, kurios yra už euroatlantinės erdvės ribų.

2003 m. rugpjūtį Aljansas sutiko vadovauti Tarptautinėms saugumo paramos pajėgoms (*angl.* International Security Assistance Force - ISAF) ir padėti užtikrinti stabilumą žlugusioje valstybėje, kurią ilgai vargino pilietinis karas ir kuri buvo saugus teroristų prieglobstis. NATO

jau pirmiau buvo atlikusi svarbų planavimo vaidmenį: ji padėjo sąjungininkėms, kurioms teko vadovauti ISAF. Išaugęs NATO vaidmuo užtikrina tęstinumą, todėl nebekyla klausimas, kaip rasti naujų valstybių, galinčių vadovauti misijoms kas šešis mėnesius. NATO personalas dirba saugomas ISAF ir turėdamas JT mandatą, kuris 2003 m. spalį buvo pratęstas ir leido vykdyti operacijas ne tik sostinėje Kabule.

NATO dalyvavimas Afganistane – tai pirmoji Aljanso misija už euroatlantinės erdvės ribų. Taip buvo įgyvendintas konstruktyvus 2002 m. gegužę Reikjavike susitikusių sąjungininkių užsienio reikalų ministrų sprendimas, kad „NATO privalo sugebėti greitai perkelti savo pajėgas ten, kur jų reikia, ir vykdyti ilgalaikes operacijas dideliu atstumu“. Be to, po JAV vadovaujamos intervencijos Sadamui Huseinui nuversti Irake, NATO sutarė paremti Lenkijos vadovojamą daugianacionalinę diviziją centriniam Irake: formuoti pajėgas, teikti pagalbą logistikos, ryšių ir žvalgybos srityse. Ji yra pasirengusi pasiūlyti panašią pagalbą kitoms sąjungininkėms, jei jos to paprašys.

Po rugsėjo 11-osios saugumui užtikrinti taip pat naudojamos karinės jūrų pajėgos, saugančios nuo naujų grėsmių. Nuo 2001 m. spalio mėnesio NATO vykdo operaciją „Aktyvios pastangos“ (*angl.* Operation Active Endeavour): Aljanso laivai patruliuoja rytinėje Viduržemio jūros dalyje ir stebi laivybą, kad laiku užkirstų kelią teroristinei veiklai. Vėliau misija buvo išplėsta: jeigu yra prašoma, ji lydi nekarinius laivus per Gibraltarą

sąsiaurį; be to, dabar nuolat tikrina įtartinus laivus. Be atgrasymo nuo terorizmo, karo laivai davė ir tam tikros netikėtos naudos – jie labai sustiprino saugumą bei stabilumą Viduržemio jūros regione, o tai yra naudinga ir prekybinei, ir ekonominei veiklai.

NATO branduolinės pajėgos

NATO branduolinių ginklų politika – tai viena iš karinės politikos sričių, kurioje per paskutinius dešimt metų įvyko radikaliausių pasikeitimų. Šaltojo karo metu NATO branduolinės pajėgos Aljanso strategijoje atliko pagrindinį vaidmenį. Gausus branduolinis arsenalas ir pareikštas sąjungininkių vyriausybių pasirengimas jį išlaikyti ir svarstyti galimą panaudojimą turėjo veikti kaip atgrasymo priemonė ne tik prieš branduolinį puolimą, bet ir prieš bet kokią agresijos formą.

Praėjusio amžiaus šeštojo dešimtmečio viduryje vadinamojoje „masinių atsakomųjų veiksmų“ strategijoje buvo pabrėžiamas grasinimas, kad NATO tuoj pat reaguotų į agresiją prieš bet kurią jos narę visomis turimomis priemonėmis, taip pat ir branduoliniais ginklais. 1967 m. buvo pateikta „lankstaus reagavimo“ strategija, kurios tikslas

buvo atgrasyti potencialius užpuolikus, sukelti abejones dėl NATO atsako pobūdžio – įprasto ar branduolinio. Tokia NATO strategija išliko iki pat šaltojo karo pabaigos.

Šiandien Aljanso strategijoje branduoliniams ginklams tenka daug mažesnis vaidmuo. Visos trys iš branduolinių ginklų turinčių NATO narių – Jungtinės Valstijos, Jungtinė Karalystė ir Prancūzija – labai sumažino branduolinių ginklų skaičių; kai kuriais atvejais net 80 procentų. Pripažįstama, kad aplinkybės, kuriomis būtų galima svarstyti šių ginklų naudojimą, yra nepaprastai tolimos ir jie jau nebėra nutaikyti prieš kokią nors šalį ar konkrečią grėsmę.

Svarbiausias likusių branduolinių pajėgų tikslas – politinis: išsaugoti taiką ir užkirsti kelią prievartai. Agresija prieš branduolinį ginklų turinčią NATO bet kam būtų nepamatauta ir nepageidautina rizika. Kartu su įprastiniais nebranduoliniais pajėgumais turimas branduolinis arsenalas atgraso šalį, kurios galėtų siekti politinio arba karinio pranašumo, grasindamos arba panaudodamos prieš Aljansą branduolinius, biologinius ar cheminius ginklus.

NATO sąjungininkės taip pat yra priėmusios ilgalaikius įsipareigojimus dėl branduolinių ginklų kontrolės, nusiginklavimo ir branduolinių ginklų platinimo prevencijos. NATO palaiko pastangas protingai ir progresyviai mažinti

branduolinių ginklų skaičių ir apriboti masinio naikinimo ginklų platinimą. Prie NATO buvo įsteigtas Masinio naikinimo ginklų centras, kuris nustato, ko šioje srityje reikia, ir keičiasi informacija.

NATO pajėgos

Sąvoka „NATO pajėgos“ gali klaidinti. NATO neturi nuolatinės armijos. Atskiros valstybės narės prisiima įsipareigojimus suteikti Aljansui tam tikrą skaičių tam tikro tipo pajėgų sutartoms operacijoms ar veiksmams vykdyti. Šias pajėgas kontroliuoja pati valstybė, kol jų pareikalaujama, ir už jas atsakingi tampa NATO karinių pajėgų vadai.

Iš tikrųjų NATO turi tik keletą nuolatinių karinių pajėgų. Aljanso integruotą karinę struktūrą sudaro maži įvairiose daugianacionalinėse vadavietėse integruoti štabai. Kai kurios operacinės pajėgos, pavyzdžiui, NATO išankstinio įspėjimo iš oro pajėgos, turi nuolatinę ryšių arba oro gynybos ir stebėjimo įrangą. Nuolatinės karinės jūrų pajėgos, kurias sudaro nedaug laivų ir

personalas iš kai kurių sąjungininkių karinio jūrų laivyno, yra dislokuojamos rotacine tvarka.

Nors NATO neturi nuolatinės armijos, ji gali mobilizuoti 26 sąjungininkių pajėgas. Jų integruota struktūra yra daugianacionalinė, o sąveikumas tarp aprūpintų karinių pajėgų, kurios yra mokomos dirbti kartu pagal bendrus reikalavimus ir procedūras, neturi istorinio precedento. Dėl šios priežasties ir dėl to, kad NATO turi daugelio metų vadovavimo daugianacionalinėms krizių valdymo ir taikos palaikymo operacijoms patirtį, ji yra neįkainojamas turtas šiandienos saugumo aplinkoje, kur susidūrimas su naujomis grėsmėmis reikalauja koordinuotų ir tarptautinių veiksmų.

Aljansas prisitaikė prie strateginės situacijos po šaltojo karo: jis įvedė platesnį saugumo apibrėžimą ir patvirtino plačią partnerystės ir bendradarbiavimo visoje euroatlantinėje erdvėje strategiją – šiuo metu tai laikoma vienu iš pagrindinių NATO saugumo uždavinių. Procesas buvo pradėtas 1990 m., kai sąjungininkių vadovai pasiūlė Vidurio ir Rytų Europos valstybėms bei buvusios Sovietų Sąjungos respublikoms bendradarbiauti.

Tai paruošė dirvą 1991 m. gruodį sukurti Šiaurės Atlanto bendradarbiavimo tarybą (*angl.* North Atlantic Cooperation Council - NACC), kaip forumą konsultacijoms, kurios turėtų suformuoti abipusį pasitikėjimą. Po kelerių metų partnerystės procesas labai įsibėgėjo ir 1994 m. buvo pristatyta Partnerystė taikos labui (*angl.* Partnership for peace - PfP) – pagrindinė praktinio abipusio bendradarbiavimo tarp NATO ir atskirų partnerių programa.

Šiandien NATO ir šalys partnerės reguliariai konsultuojasi saugumo ir su gynyba susijusiais klausimais Euroatlantinės partnerystės taryboje (*angl.* Euro-Atlantic Partnership Council - EAPC), kuri 1997 m. pakeitė Šiaurės Atlanto bendradarbiavimo tarybą. NATO ir šalių partnerių pajėgos dažnai veikia bendrai ir dalyvauja bendrose pratybose, o jų kariai yra kartu dislokuojami NATO vadovaujamos taikos palaikymo operacijose Balkanuose. 2002 m. lapkritį vykusiame Prahos viršūnių susitikime buvo imtasi priemonių stiprinti NATO ir partnerių bendradarbiavimą ir daugiau dėmesio skirti partnerystei, atsižvelgiant į XXI a. saugumo iššūkius.

Partnerystė taikos labui

Vienas žymiausių tarptautinių laimėjimų saugumo srityje per paskutinį dešimtmetį – tai Partnerystės taikos labui programa. Nuo pat jos pradžios 1994 m. kvietimą prisijungti prie partnerystės priėmė 30 šalių: Albanija, Armėnija,

Austrija, Azerbaidžanas, Baltarusija, Bulgarija, Kroatija, Čekija, Estija, Suomija, Gruzija, Vengrija, Airija, Kazachstanas, Kirgizija, Latvija, Lietuva, Moldova, Lenkija, Rumunija, Rusija, Slovakija, Slovėnija, Švedija, Šveicarija, Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija*, Tadžikistanas, Turkmėnistanas, Ukraina ir Uzbekistanas. Vėliau dešimt iš šių šalių tapo sąjungininkėmis: 1999 m. Čekija, Vengrija ir Lenkija, o 2004 m. Bulgarija, Estija, Latvija, Lietuva, Rumunija, Slovakija ir Slovėnija.

Pageidavimą prisijungti prie Partnerystės taikos labui ir Euroatlantinės partnerystės tarybos taip pat jau pareiškė Bosnija ir Hercegovina bei Serbija ir Juodkalnija. NATO laukia, kada galės pasveikinti šias dvi šalis, prisijungusias prie Partnerystės. Tačiau jos turi išpildyti Aljanso nustatytas sąlygas, įskaitant visišką bendradarbiavimą su Tarptautiniu baudžiamuoju tribunolu dėl buvusios Jugoslavijos ir asmenų, kaltinamų karo nusikaltimais, sulaikymą ir perdavimą Tribunolui.

Remiantis praktiniu bendradarbiavimu ir įsipareigojimais demokratijos principams, kuriais paremtas pats Aljansas, Partnerystės taikos labui paskirtis – didinti stabilumą, mažinti grėsmes taikai ir kurti stiprius saugumo ryšius tarp atskirų šalių partnerių ir NATO, taip pat su kitomis šalimis partnerėmis. Šios programos esmė – tai partnerystė atskirai tarp kiekvienos šalies partnerės ir NATO, pritaikyta konkrečioms poreikiams ir kartu įgyvendinama kiekvienos dalyvaujančios vyriausybės pasirinktu lygiu ir spartumu.

Oficialus Partnerystės taikos labui pagrindas – tai Pagrindinis dokumentas. Jame numatomi pagrindiniai kiekvienos šalies partnerės pasižadėjimai ir sąjungininkių įsipareigojimas konsultuotis su bet kuria šalimi partnere, kurios teritoriniam vientisumui, politiniam savarankiškumui ar saugumui kyla tiesioginė grėsmė. Kiekviena partnerė prisiima nemažai

politinių įsipareigojimų: išsaugoti demokratinę visuomenę; išlaikyti tarptautinės teisės principus; vykdyti įsipareigojimus pagal JT chartiją, Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją, Helsinkio baigiamąjį aktą² ir tarptautines nusiginklavimo ir ginklų kontrolės sutartis; nekelti grėsmės ir nenaudoti jėgos prieš kitas valstybes; gerbti nustatytas sienas; spręsti ginčus taikiai. Taip pat prisiimami ir konkretūs įsipareigojimai skatinti nacionalinės gynybos planavimo ir biudžeto sudarymo skaidrumą, demokratiškai kontroliuoti ginkluotąsias pajėgas, plėtoti pajėgumus bendriems su NATO veiksams taikos palaikymo ir humanitarinėse operacijose.

Individualią partnerystės programą kartu kuria ir dėl jos tariasi NATO ir kiekviena šalis partnerė. Iš Partnerystės darbų programos sudaromos dvejų metų programos, atitinkančios kiekvienos šalies specifinius interesus ir poreikius. Praktinis bendradarbiavimas yra labiausia sutelktas į gynybines sritis, tačiau apima beveik visas NATO veiklos sritis. Darbo programoje siūloma veikla daugiau nei dvidešimtyje sričių – nuo gynybos politikos ir planavimo, civilių ir kariškių santykių, švietimo ir mokymo iki oro gynybos, ryšių ir informacijos sistemų, krizių valdymo ir civilinių ekstremalių situacijų planavimo.

Siekiant užtikrinti, kad partnerių pajėgos sugebėtų geriau veikti su NATO pajėgomis taikos palaikymo operacijose, joms teikiamos rekomendacijos dėl sąveikumo ir pajėgumų reikalavimų, remiantis Partnerystės taikos labui planavimo ir peržiūros procesu. Šis procesas yra pagrįstas pačios NATO pajėgų planavimo sistema ir yra siūlomas partnerėms, jei jos to pageidauja. Dėl planavimo uždavinių, arba Partnerystės tikslų, deramasi su kiekviena dalyvaujančia šalimi, o pažanga vertinama naudojantis ekstensyviomis vertinimo

priemonėmis. Tai labai palengvino šalių partnerių bendradarbiavimą Balkanų taikos operacijose.

Metams bėgant, dėmesys Partnerystei taikos labui išaugo, ir sustiprėjo šalių partnerių dalyvavimas planuojant ir priimant sprendimus. Buvo parengta Operacinių pajėgumų koncepcija, kuria siekiama plėtoti glaudesnę ir labiau sutelktą karinį bendradarbiavimą, nukreiptą į daugianacionalinių pajėgų karinio efektyvumo didinimą. Be to, buvo sukurta politinė karinė bazė, stiprinanti konsultacijas su šalimis partnerėmis krizių atveju, kai gali prireikti dislokuoti taikos palaikymo kariuomenę. Tai leidžia dar anksčiau įtraukti šalis partneres į diskusijas, kai aptariamas operacinis planas, ir į pajėgų formavimo procesą.

Kad partnerės būtų labiau integruotos į kasdienį Partnerystės darbą, keliose NATO vadavietėse buvo įsteigti Partnerystės taikos labui štabo padaliniai, kuriuose dirba šalių partnerių pareigūnai. Jungtinių pajėgų Europoje aukščiausioje vadavietėje (SHAPE) Monse, Belgijoje, Partnerystės koordinavimo grupė padeda koordinuoti mokymą ir pratybas, o Tarptautinis koordinavimo centras teikia instruktažo ir planavimo pagalbą visoms prie kariuomenės prisidedančioms ne NATO šalims NATO vadovaujamosiose taikos palaikymo operacijose Balkanuose ir Afganistane.

Euroatlantinės partnerystės taryba

Euroatlantinės partnerystės taryba (toliau – EAPT) sutelkia NATO nares ir partneres – šiuo metu iš viso 46 šalis – į daugiašalį forumą, kuriame vyksta reguliarus dialogas ir konsultacijos politiniais ir su saugumu susijusiais klausimais. Jis taip pat pasitarnauja kaip politinis

² Helsinkio baigiamasis aktas priimtas 1975 m. tuometinės Saugumo ir bendradarbiavimo Europoje konferencijos, siekiant nustatyti tarptautinio gyvenimo standartus, patvirtinti pasitikėjimą tarp Rytų ir Vakarų didinančias priemones, skatinti gerbti žmogaus teises, raginti ekonominį, kultūrinį, mokslinį ir techninį bendradarbiavimą.

karkasas dvišaliams santykiams palaikyti tarp NATO ir Partnerystės taikos labai programoje dalyvaujančių šalių.

1997 m. priimtas sprendimas įkurti EAPT išreiškė troškimą siekti daugiau, nei buvo pasiekta Šiaurės Atlanto bendradarbiavimo tarybos, ir sukurti saugumo forumą, kuris tiktų vis sudėtingesniems partnerių santykiams pagal Partnerystės taikos labai programą, turint omenyje taikos palaikymo operacijas Bosnijoje ir Hercegovinoje, kur 1996 m. 14 šalių partnerių dislokavo savo kariuomenes, kad padėtų Aljansui.

EAPT įkūrimas taip pat papildė veiksmus, stiprinant Partnerystės taikos labai vaidmenį, vis labiau įtraukiant šalis partneres į sprendimų priėmimo ir visų partnerystės veiklos sričių planavimo procesą.

Be trumpalaikių EAPT konsultacijų einamaisiais politiniais ir su saugumu susijusiais klausimais, EAPT veiksmų planas numato ilgesnes konsultacijas ir bendradarbiavimą daugelyje sričių. Be visa kita, tai gali būti krizių valdymo ir taikos palaikymo operacijos, regioninės problemos, ginklų kontrolė ir klausimai, susiję su masinio naikinimo ginklų platinimu, tarptautinis terorizmas, gynybos klausimai (planavimas, biudžeto sudarymas, politika ir strategija); civilinių ekstremalių situacijų planavimas ir katastrofų padarinių likvidavimas, bendradarbiavimas ginkluotės įsigijimo srityje, branduolinė sauga, civilinis ir karinis oro eismo valdymas, bendradarbiavimas mokslo srityje.

Į EAPT susitikimus kas mėnesį renkasi ambasadoriai, kartą per metus – užsienio reikalų ir gynybos ministrai bei gynybos vadai, o esant progai rengiami viršūnių susitikimai. Nuo 2005 m. metiniuose aukšto lygio autonomiškuose susitikimuose bus sprendžiami svarbūs klausimai, rūpintys euroatlantinei bendrijai. Dauguma šalių partnerių turi misijas NATO

būstinėje Briuselyje, o tai palengvina reguliarių ryšių palaikymą ir konsultacijas, kai jų prireikia. Pavyzdžiui, po 2001 m. rugsėjo mėn. teroristų išpuolių prieš JAV NATO ir šalių partnerių ambasadoriai susitiko jau rugsėjo 12 dieną. Tą dieną EAPT narių – nuo Šiaurės Amerikos ir Europos iki Centrinės Azijos – išreikštas solidarumas ir bendradarbiavimas (imta dalyvauti JAV vadovaujamosiose kampanijose prieš tarptautinį terorizmą) rodo, kaip NATO partnerystės iniciatyvos naudojasi tikros euroatlantinio saugumo kultūros vaisiais.

Partnerystė po Prahos susitikimo

Bendras apsisprendimas sujungti pajėgas kovai su terorizmu įgavo konkrečią išraišką Prahos viršūnių susitikime priėmus Partnerystės veiksmų planą prieš terorizmą. Buvo imtasi veiksmų siekiant pagerinti NATO ir šalių partnerių bendradarbiavimą. Nuodugniai ištyrus EAPT ir Partnerystės taikos labui veiklą, rekomenduota stiprinti politinį dialogą su partnerėmis ir toliau plėsti jų dalyvavimą planuojant, vykdant ir apžvelgiant veiklą, kurioje jos dalyvauja. Be to, buvo pristatytas naujas bendradarbiavimu pagrįstas mechanizmas – Individualus partnerystės veiksmų planas, leidžiantis Aljansui pritaikyti savo pagalbą šalims partnerėms, kurios pageidavo labiau struktūrizuotos paramos vidaus reformoms, atsižvelgiant į konkrečius poreikius ir aplinkybes. Remiantis Prahoje pasiekta pažanga, kitam NATO viršūnių susitikimui, įvyksiančiam 2004 m.

Stambule, rengiami nauji pasiūlymai, kaip toliau plėsti regioninį bendradarbiavimą ir abipusę paramą, kaip toliau taikyti Partnerystės taikos labui programą pagrindiniams aktualiems klausimams spręsti ir, atsižvelgiant į atskirų partnerių poreikius ir pajėgumus, remti gynybos reformas, skatinančias karinę transformaciją ir sąveikumą.

NATO narystė yra atvira bet kuriai Europos šaliai. Vašingtono sutarties 10 straipsnis leidžia esančioms narėms kviešti „bet kurią kitą Europos valstybę, palaikančią šios sutarties principus ir galinčią prisidėti prie Šiaurės Atlanto erdvės saugumo,“ tapti nare. Nuo 12 įsteigusių narių po penkių plėtros etapų NATO šiandien išaugo iki 26 narių.

NATO durys lieka atviros. Po paskutinio plėtros etapo, kai 2004 m. narėmis tapo Bulgarija, Estija, Latvija, Lietuva, Rumunija, Slovakija ir Slovėnija, ateityje į NATO tikisi būti pakviestos dar trys valstybės – Albanija, Kroatija ir Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija*.

Kiekvieno plėtros etapo tikslas buvo išplėsti euroatlantinį saugumą ir padidinti NATO jėgą, susitelkimą ir gyvybingumą ir nė vienas iš jų nebuvo nukreiptas prieš jokios trečiosios šalies saugumo interesus.

Kiekvienas plėtros etapas padėjo išplėsti saugumą ir stabilumą Europoje ir užgydyti senojo žemyno, pirmojoje XX a. pusėje iškentusio du karus, o vėliau keturiasdešimčiai metų padalyto geležine uždanga, žaizdas. 1952 m. į organizaciją buvo priimtos Graikija ir Turkija. 1955 m., praėjus tik dešimtmečiui po Antrojo pasaulinio karo, prisijungė Vokietijos Federacinė Respublika, tvirtai integruodama šalį į Vakarų ir tuo sudarydama sąlygas galiausiai suvienyti Vokietiją. Po karštų politinių debatų 1982 m. įstojo Ispanija, nors iki 1998 m. ji neįėjo į Aljanso integruotą karinę struktūrą. 1997 m. Madrido viršūnių susitikime priimtas sprendimas pakviesti Čekiją, Vengriją ir Lenkiją pradėti stojimo į NATO derybas buvo svarbus žingsnis šaltojo karo pabaigos link, paruošęs dirvą ankstesniojo Varšuvos pakto priešininkams prisijungti prie NATO.

Plėtra po šaltojo karo

Pirmasis plėtros etapas po šaltojo karo nebuvo iš anksto nuspręstas, tam reikėjo bendro visų

esančių narių sprendimo. Pirmiausia buvo svarstoma, kaip išlaikyti Aljanso sugebėjimą priimti sutarimu pagrįstus sprendimus ir užtikrinti, kad plėtra stiprintų Europos saugumą. 1994 m. užsakytoje ir po metų išleistoje NATO plėtros studijoje teigiama, kad naujų narių priėmimas ir politinės, karinės bei ekonominės plėtros implikacijos prisidės prie pagrindinio Aljanso tikslo - stiprinti saugumą ir pasiekti stabilumo visoje euroatlantinėje erdvėje. Šis procesas ne tik prisidės prie Aljanso ryšių su Rusija, Ukraina ir kitomis šalimis partnerėmis plėtojimo, bet bus naudingas visos Europos interesams.

Per šiuos svarstymus dėl pirmojo plėtros etapo po šaltojo karo buvo iškilęs esminis klausimas - kaip pakeisti klaidingą Rusijos suvokimą, esą Aljansas yra Rusijos interesams priešiškas karinis blokas. Sąjungininkės sutarė, kad Rusija labai prisideda prie Europos stabilumo ir saugumo, ir pripažino, kad reikia atsižvelgti į Rusijos interesus, svarstant Aljanso plėtrą. Nepaisant to, reikėjo gerbti kiekvienos nepriklausomos Europos valstybės teisę siekti savo saugumo modelio ir priklausyti tarptautinėms organizacijoms, kaip ir Aljanso narių teisę priimti savo sprendimus. Prieš siūsdama kvietimus į Madrido viršūnių susitikimą, NATO stengėsi konsoliduoti ir oficialiai įtvirtinti savo dialogą su Rusija per 1997 m. Santykių pagrindų aktą (žr. 7 skyrių) ir pakartojo savo įsipareigojimą nedislokuoti branduolinio ginklo ar užsienio kariuomenės naujųjų narių teritorijoje.

Remiantis NATO plėtros studijos rekomendacijomis ir po suintensyvėjusio atskiro dialogo su suinteresuotomis šalimis partnerėmis bei plačių konsultacijų tarp sąjungininkių, 1997 m. pradėti derybas dėl narystės Aljanse buvo pakviestos Čekija, Vengrija ir Lenkija. 1999 m. kovo 12 d. jos oficialiai tapo narėmis.

Buvo šalių, nusivylusių, kad nebuvo pakviestos į pirmąjį po šaltojo karo plėtros etapą, tačiau

NATO narės pabrėžė, kad Aljansas bus atviras ir kitoms šalims, norinčioms ateityje į jį įstoti. 1999 m. balandį įvykusiame Vašingtono viršūnių susitikime sąjungininkės patvirtino Narystės veiksmų planą (*angl.* Membership Action Plan - MAP), kad padėtų šalims kandidatėms pasirengti būsimai narystei Aljanse. Pirmosios septynios Narystės veiksmų plano dalyvės – Bulgarija, Estija, Latvija, Lietuva, Rumunija, Slovakija ir Slovėnija – 2002 m. lapkritį įvykusiame Prahos viršūnių susitikime buvo pakviestos pradėti derybas.

2003 m. kovą po ilgų ir plačių konsultacijų su septyniomis šalimis Aljansas pasirašė stojimo protokolus visoms septynioms pakviestoms šalims. Šiuos protokolus ratifikavus visose

šalyse narėse, laikantis jų nacionalinės ir parlamentinės tvarkos, 2004 m. kovo 29 d. septynios naujos narės galėjo prisijungti prie NATO steigimo sutarties. Tikimasi, kad naujosios sąjungininkės sieks tolesnės pažangos svarbiose reformose, ypač gynybos srityje.

Po šio plėtros etapo NATO išlaiko atvirų durų politiką. Ji paragino kitas tris Narystės veiksmų plane dalyvaujančias šalis – Albaniją, Kroatiją ir Buvusiąją Jugoslavijos Respubliką Makedoniją* – toliau vykdyti reformas, ypač gynybos ir saugumo srityse. Kroatijos atveju lemiantis faktorius bus glaudus bendradarbiavimas su Tarptautiniu baudžiamuoju tribunolu dėl buvusios Jugoslavijos.

Narystės veiksmų planas

1999 m. patvirtintas Narystės veiksmų planas, pagrįstas pirmojo po šaltojo karo plėtros etapo patirtimi, padeda narystės Aljanse siekiančioms šalims pasirengti narystei NATO. Nuo pat pradžios jame dalyvavo devynios šalys: Albanija, Bulgarija, Estija, Latvija, Lietuva, Rumunija, Slovakija, Slovėnija ir Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija*. 2002 m. gegužę prie jų prisijungė Kroatija. 2004 m. septynios iš šių šalių tapo narėmis.

Kad taptų NATO narėmis, kandidatės turi turėti veikiančią demokratinę, politinę sistemą, rinkos ekonomiką, gerbti tautines mažumas pagal ESBO standartus; spręsti visus su kaimynėmis išylančius ginčus ir siekti taikių sprendimų visame pasaulyje, norėti ir sugebėti prisidėti prie Aljanso karinių pajėgų ir siekti sąveikumo su kitų narių pajėgomis, išlaikyti tinkamus civilinius - karinius santykius, laikantis demokratijos reikalavimų.

Dalyvavimas Narystės veiksmų plane negarantuoja būsimos narystės. Tačiau jis

leidžia suinteresuotoms šalims sutelkti savo pasirengimo pastangas į plane nustatytus tikslus ir prioritetus ir gauti specialistų pagalbą bei NATO vertinimą. Tai apima visus narystės aspektus, įskaitant politinius, ekonominius, gynybos, išteklių, informacijos, saugumo ir teisinius reikalavimus.

Kiekviena dalyvaujanti šalis pasirenka Narystės veiksmų plano elementus, kurie labiausiai atitinka jos poreikius, ir nusistato sau uždavinius bei tvarkaraščius. Pats dalyvavimas Partnerystėje taikos labui, ypač šios programos planavimo ir peržiūros procese, yra sudėtinė proceso dalis, nes leidžia šalims kandidatėms plėtoti pajėgas ir pajėgų struktūras taip, kad jos sugebėtų geriau veikti su Aljanso pajėgomis. Stebint procesą vyksta reguliarūs peržiūros susitikimai, užtikrinantys, kad būtų teikiami patarimai ir gaunama grįžtamoji informacija. Narystės veiksmų plano įgyvendinimą nuolat stebi Šiaurės Atlanto taryba.

Nuo pat praėjusio amžiaus paskutinio dešimtmečio pradžios NATO siekė bendrauti ir bendradarbiauti su Rusija. Šio siekio priežastys akivaizdžios: su bendrais saugumo iššūkiais geriausia kovoti bendradarbiaujant, o Rusijos įsitraukimas po šaltojo karo yra labai svarbus bet kuriai Europos saugumo sistemai.

Po 2001 m. rugsėjo mėn. teroristų išpuolių, padidinusį koordinuotų veiksmų poreikį reaguojant į bendras grėsmes, 2002 m. gegužę vykusiame Romos viršūnių susitikime NATO ir Rusijos partnerystė įgavo naują akstiną ir formą. Buvo įkurta nauja NATO ir Rusijos taryba (*angl.* NATO–Russia Council - NRC), telkianti NATO ir Rusiją kaip lygiavertes partneres ieškoti ir rasti galimybių imtis bendrų veiksmų. Stiprinamas bendradarbiavimas pagrindinėse abipusių interesų ir rūpesčių srityse.

Sprendimas pagilinti partnerystę rodo bendrą NATO šalių ir Rusijos ryžtą glaudžiau veikti siekiant bendro tikslo - sukurti ilgalaikę taiką euroatlantinėje erdvėje, pirmą kartą išreikšto 1997 m. NATO ir Rusijos santykių pagrindų akte dėl tarpusavio santykių, bendradarbiavimo ir saugumo, sukūrusiame NATO ir Rusijos partnerystės pagrindą.

Ryšių plėtojimas

1991 m. Rusija tapo Šiaurės Atlanto bendradarbiavimo tarybos nare, 1994 m. prisijungė prie Partnerystės taikos labui, o Rusijos taikdariai kartu su NATO kolegomis nuo 1996 m. iki 2003 m. vasaros kartu veikė Balkanuose. Tačiau tikrąjį pagrindą stipriai ir ilgalaikę NATO ir Rusijos partnerystei padėjo 1997 m. gegužės 27 d. Paryžiuje pasirašytas Santykių pagrindų aktas. Buvo sukurta Nuolatinė jungtinė taryba, tapusi forumu reguliarioms konsultacijoms bendraisiais saugumo klausimais ir bendradarbiavimo programos kūrimui.

Per vėlesnius penkerius metus buvo pasiekta didelė pažanga formuojant abipusį pasitikėjimą ir dialoguose sprendžiant iškylančius nesusi-pratimus. 1999 m. nuomonės dėl Kosovo oro antskrydžių kampanijos nesutapo ir Nuolatinės jungtinės tarybos susitikimai vienus metus nevyko, tačiau kita veikla, kaip taikos palaikymas Bosnijoje ir Hercegovinoje, tęsėsi be pertrūkių.

Santykių pagrindų akte išreikštos ambicijos vis dėlto niekada nebuvo visiškai įgyvendintos Nuolatinėje jungtinėje taryboje. Formulė „NATO+1“ reiškė, kad NATO laikosi sutartos Aljanso pozicijos, su Rusija keičiasi informacija ir konsultuojasi daugmaž „abipusiu“ būdu, kuris pasirodė sunkus ir nepatogus, kai atėjo laikas ne tik konsultotis, bet ir siekti nuoširdesnio bendradarbiavimo. Kai prireikė bendrų veiksmų kovojant su tarptautiniu terorizmu ir po rugsėjo 11-osios išpuolių išryškėjus naujoms grėsmėms, siekiamos lygiavertiškos partnerystės, sąjungininkės ir Rusija įkūrė NATO ir Rusijos tarybą, taip pakeldamos savo santykius į aukštesnį lygį.

Kad bendradarbiavimas būtų efektyvesnis, 1998 m. Rusija įkūrė savo misiją prie NATO. Maskvoje taip pat buvo įkurtas NATO informacijos biuras, kad aiškintų, kokia yra naujoji NATO, ir propaguo-tų NATO ir Rusijos partnerystės naudą. Taip pat buvo įkurta NATO karinių ryšių misija, padedanti didinti skaidrumą ir plėtoti praktinį karinį bendradarbiavimą.

Bendradarbiavimo stiprinimas

NATO-Rusijos taryba – tai produktyvus konsultacijų, sutarimo siekimo, bendradarbiavimo, bendrų sprendimų ir bendrų veiksmų mechanizmas. Per pirmuosius 18 Tarybos gyvavimo mėnesių konsultacijos buvo surengtos dėl Afganistano, Serbijos ir Juodkalnijos, Bosnijos ir Hercegovinos, o praktinio bendradarbiavimo buvo imtasi siekiant konkrečios naudos daugelyje sričių.

NATO-Rusijos taryba sukūrė kelias darbo grupes ir komitetus darbui terorizmo, ginklų platinimo, taikos palaikymo, priešraketinės gynybos, oro eismo valdymo, civilinių ekstremalių situacijų, gynybos reformų, mokslinio bendradarbiavimo ir iššūkių šiuolaikinei visuomenei srityse. Ekspertams buvo iškelti uždaviniai įvairiose srityse vykdyti individualius projektus. NATO-Rusijos tarybos susitikimai įvairiais lygiais vyksta beveik kasdien, o ryšių palaikymo ir neoficialių konsultacijų intensyvumas yra beprecedentis.

Kova su terorizmu ir naujomis grėsmėmis – tai svarbiausios bendradarbiavimo sritys, duodančios pirmuosius apčiuopiamus tvirtesnių NATO ir Rusijos ryšių rezultatus. Kuriamas bendras konkrečių teroristinių grėsmių euroatlantinėje erdvėje vertinimas, kuris nuolat tikslinamas, tiriamas karinis vaidmuo kovojant su terorizmu. Sustiprėjo bendradarbiavimas prieš branduolinių, biologinių ir cheminių ginklų platinimą ir balistinių raketų technologijų išplitimą: rengiamas bendras globalios masinio naikinimo ginklų platinimo tendencijos vertinimas. Bendradarbiaujama priešlėktuvinės gynybos srityje. Dėmesys kreipiamas į beprecedentį pavojų, kurį kelia tai, kad vis lengviau gauti labai tikslių balistinių raketų. Bendros oro erdvės iniciatyva puoselėja bendradarbiavimą oro eismo valdymo ir oro erdvės kontrolės srityje, taip didinant oro erdvės saugumą ir skaidrumą, užkertant kelią galimam civilinių lėktuvų panaudojimui teroristiniais tikslais.

NATO-Rusijos taryba

NATO–Rusijos tarybą įsteigė 2002 m. Romos deklaracija, kuri rėmėsi 1997 m. Santykių pagrindų akte nustatytais tikslais ir principais. Tai konsultacijų, sutarimo siekimo, bendradarbiavimo, bendrų sprendimų priėmimo ir bendro veikimo mechanizmas, kuriame atskiros sąjungininkės ir Rusija dirba kaip lygiavertės partnerės įvairiais bendrai jas dominančiais euroatlantinio saugumo klausimais. Nuolatinis politinis dialogas saugumo klausimais leidžia anksti nustatyti kylančias problemas, sutarti dėl bendrų metodų ir, reikalui esant, vykdyti bendrus veiksmus.

Naujoji NATO-Rusijos taryba, pakeitusi Nuolatinę jungtinę tarybą, veikia konsensuso principu. Jai pirmininkauja NATO generalinis sekretorius. Susitikimai vyksta mažiausiai kartą per mėnesį ambasadorių ir karinių atstovų lygiu; du kartus per metus užsienio bei gynybos ministrų ir kariuomenių vadų lygiu; o esant progai vyksta viršūnių susitikimai. Svarbi naujiena yra NATO-Rusijos tarybos parengiamasis komitetas, kuris susitinka mažiausiai du kartus per mėnesį ir rengia ambasadorių diskusijas, apžvelgia ekspertų veiklą.

NATO-Rusijos taryba apima visas abipusių interesų, apibūdintų Santykių pagrindų akte, sritis. Stiprinamas bendradarbiavimas tokiose svarbiausiose srityse, kaip kova su terorizmu bei masinio naikinimo ginklų platinimu, krizių valdymas, ginklų kontrolė, priešlėktuvinė gynyba, logistika, karinis bendradarbiavimas, gynybos reforma ir civilinė sauga. Abipusiu narių susitarimu į NATO-Rusijos tarybos darbotvarkę gali būti įtrauktos naujos sritys.

Pagrindinis karinio bendradarbiavimo tikslas – pagerinti sąveikumą, nes šiuolaikinės kariuomenės, pakviestos kartu veikti taikos palaikymo ar krizių valdymo operacijose, privalo sugebėti veikti daugiainacionalinėse struktūrose. NATO–Rusijos tarybai vadovaujant, vykdoma plati pratybų ir mokymo programa. Dar viena svarbi veikla – logistika, įskaitant įrangos ir procedūrų sąveikumo bandymus tokiose srityse kaip oro transportas ir degalų papildymas ore. Intensyviai bendradarbiauta atliekant paieškos ir gelbėjimo operacijas jūroje 2000 m. rugpjūtį, kai nuskendo Rusijos branduolinis povandeninis laivas „Kursk“, nusinešęs 118 įgulos narių gyvybes. 2003 m. vasarį buvo pasirašytas NATO ir Rusijos susitarimas dėl povandeninių laivų įgulos išsigelbėjimo ir gelbėjimo operacijų.

Dar viena bendra interesų sritis – gynybos reforma. Rusijai ir NATO šalims reikėjo ginkluotųjų pajėgų, kurios būtų tinkamo dydžio, išmokytos ir aprūpintos taip, kad galėtų imtis visų XXI a. išylančių grėsmių. Rusija gali pasinaudoti patirtimi NATO šalių, kurių daugelis per paskutinį dešimtmetį įgyvendino esmines reformas, kad pritaikytų savo ginkluotąsias pajėgas prie šiandienos reikalavimų. Po pradinio bendro svarstymo 2002 m. spalį buvo imtasi bendradarbiauti įvairiais gynybos reformos aspektais, pavyzdžiui, dėl žmoniškųjų ir finansinių išteklių valdymo, makroekonominių, finansinių ir socialinių klausimų, pajėgų planavimo. Sėkmingai tęsiamas bendras Rusijos atsargos karinio personalo perkvalifikavimo projektas, pradėtas Maskvoje 2002 m. liepą. Be to, NATO Gynybos koledžas Romoje 2003 m. Rusijos mokslininkams skyrė dvi stipendijas gynybos reformos tiriamajam darbui skatinti.

Rusija ir NATO nuo 1996 m. bendradarbiauja kurdamos bendrų veiksmų pajėgumus, galinčius reaguoti į civilinius ekstremalius atvejus, pavyzdžiui, į žemės drebėjimą ar potvynį, koordinuoti katastrofų prognozes ir prevenciją dar iki joms įvykstant. Rusijos pasiūlymu 1998 m. buvo įsteigtas Euroatlantinis reagavimo į katastrofas koordinacijos centras (žr. 35 psl.). Įvairios katastrofų padarinių likvidavimo pratybos ir seminarai, kuriuose dažnai dalyvauja ir kitos šalys partnerės, padeda plėtoti civilių ir kariškių bendradarbiavimą. Remiantis NATO-Rusijos tarybos nurodymais, pirmiausia susitelkiama į sąveikumo gerinimą, procedūras ir keitimąsi informacija ir patirtimi.

1998 m. pradėtas mokslinis ir technologinis bendradarbiavimas su Rusija buvo sutelktas į tris konkrečias Rusijai ypač svarbias sritis: plazmos fiziką, augalų biotechnologiją ir gamtinių bei pramoninių katastrofų prognozę ir prevenciją. Nauja NATO-Rusijos tarybos mokslo komiteto skatinama bendradarbiavimo sritis yra mokslo taikymas apsiginti nuo terorizmo ir įveikti naujas grėsmes. (Pavyzdžiui, sprogmenų paieška arba socialinio ir psichologinio terorizmo poveikio tyrimas). Aplinkos apsaugos problemos, kylančios dėl civilinės ir karinės veiklos, yra nauja bendradarbiavimo sritis. Jai vadovauja 2003 m. NATO-Rusijos tarybos įsteigtas Šiuolaikinės visuomenės iššūkių komitetas.

Taikos palaikymas

Daugiau kaip septynerius metus Rusija siuntė didžiausią ne NATO kontingentą JT mandatą turinčioms NATO taikos palaikymo Balkanuose pajėgoms (2003 m. vasarą Rusija pasitraukė iš SFOR ir KFOR). Rusijos kariai dirbo kartu su NATO ir šalių partnerių kolegomis palaikydami tarptautinės bendruomenės pastangas kurti regione ilgalaikį saugumą ir stabilumą.

Rusijos taikdariai pirmą kartą Bosnijoje ir Hercegovinoje buvo dislokuoti 1996 m. sausį ir buvo dalis daugianacionalinės brigados, atsakingos už plačią teritoriją, kasdienį patruliavimą, saugumo patikrinimus, pagalbą atstatymo darbuose ir atliekant humanitarines užduotis (pavyzdžiui, pagalba pabėgėliams ir perkeltiesiems grįžti namo) šiauriniame sektoriuje.

Rusija atliko gyvybiškai svarbų diplomatinį vaidmenį užbaigiant Kosovo konfliktą, nepaisant politinio nesutarimo dėl 1999 m. NATO oro antskrydžių kampanijos Kosove. Jos kariuomenė, pirmą kartą dislokuota 1999 m. birželį, iki pat atsitraukimo buvo sudedamoji Kosovo pajėgų dalis, siekianti išlaikyti saugumą ir stabilumą provincijos rytuose, šiaurėje ir pietuose. Ji prisiėmė bendrą atsakomybę už Prištinės aerodromo veiklą, kartu su NATO kontingentu buvo atsakinga už

judėjimą ore, medicininės priežiūros ir paslaugų teikimą Kosovo Polje.

Glaudus NATO ir Rusijos bendradarbiavimas Balkanuose buvo be galo svarbus gerinant santykius ir formuojant pasitikėjimą tarp Rusijos ir sąjungininkių kariuomenių. Įgytas abipusis pasitikėjimas turėtų būti tvirtas tolesnės karinio bendradarbiavimo plėtros pagrindas. Be to, vadovaujant NATO-Rusijos tarybai, buvo susitarta dėl bendrosios jungtinių taikos palaikymo operacijų koncepcijos, kuri padeda sutarti dėl bendrų metodų, konsultacijų, planavimo ir sprendimų priėmimo schemų krizių atvejais, apibrėžia su bendru mokymu ir pratybomis susijusius klausimus.

Bendradarbiaudama su Ukraina, NATO pripažįsta nepriklausomos, stabilios ir demokratinės Ukrainos ir jos išreikšto pasiryžimo spartinti integraciją į Europos ir euroatlantines struktūras svarbą. Tai buvo įtvirtinta 1997 m. Išskirtinės partnerystės chartijoje, kuri nustatė oficialių konsultacijų su NATO euroatlantinio saugumo klausimais pagrindą ir įsteigė NATO-Ukrainos komisiją bendrai veiklai vadovauti.

NATO ir Ukrainos santykiai užmegzti 1991 m., kai Ukraina, greitai po Sovietų Sąjungos žlugimo, įstojo į Šiaurės Atlanto bendradarbiavimo tarybą. Šalies siekiai, susiję su euroatlantine integracija, buvo išreikšti vėliau, 1994 m., kai ji tapo pirmąja Nepriklausomų Valstybių Sandraugos nare, prisijungusia prie Partnerystės taikos labai programos. Nuo tada Ukraina vis patvirtina savo įsipareigojimą prisidėti prie euroatlantinio saugumo, remdama NATO ir jos sąjungininkes taikos palaikymo ir krizių valdymo operacijose.

Bendradarbiavimui palengvinti 1997 m. Ukraina įsteigė savo misiją prie NATO, o Kijeve tais pačiais metais buvo įsteigtas NATO informacijos ir dokumentacijos centras, padedantis aiškinti, kas yra naujoji NATO, ir propaguoti NATO ir Ukrainos partnerystės naudą. 1999 m. Kijeve buvo įsteigtas NATO ryšių biuras, remiantis Ukrainos gynybos reformos pastangas ir šalies dalyvavimą Partnerystės taikos labai programoje.

2002 m. lapkričio mėn. Prahoje buvo imtasi veiksmų, kad būtų sustiprinti ir išplėsti NATO ir Ukrainos santykiai, – priimtas NATO ir Ukrainos veiksmų planas.

Saugumo bendradarbiavimas

NATO ir Ukraina aktyviai bendradarbiauja palaikydamos saugumą ir stabilumą euroatlantinėje erdvėje. Balkanuose Ukraina ilgiau nei metus rėmė NATO vadovaujamų taikos palaikymo pajėgų Bosnijoje ir Hercegovinoje pėstininkų batalioną, mechanizuotą pėstininkų batalioną ir sraigtasparnių eskadrilę, o Kosovo

operacijų metu dislokavo sraigtasparnių eskadrilę ir labai prisidėjo prie jungtinio Lenkijos ir Ukrainos bataliono. Toliau patvirtindama savo apsisprendimą prisidėti prie tarptautinio saugumo, Ukraina teikia leidimą kirsti oro erdvę ISAF koalicijos pajėgoms, dislokuotoms Afganistane, kur pagrindinis vaidmuo teko atskiroms sąjungininkėms ir kur NATO perėmė vadovavimą 2003 m. rugpjūtį. Ukraina taip pat dislokavo 1 800 karių, prisijungdama prie Lenkijos vadovaujamų daugianacionalinių pajėgų viename iš tarptautinių stabilizavimo pajėgų sektorių Irake, kur dalyvauja taikdariai iš kelių NATO šalių ir šalių partnerių.

Parama reformoms

Patarimais ir praktine pagalba NATO ir atskiros sąjungininkės remia Ukrainos pastangas siekti ambicingos reformų darbotvarkės, numatytos NATO ir Ukrainos veiksmų plane ir susijusiuose metiniuose tiksliniuose planuose. Nors dar daug reikia nuveikti, tam tikros pažangos jau pasiekta. Įstatymų leidybos iniciatyvos padeda kurti politinių, ekonominių ir gynybos reformų pamatus, o reformų įgyvendinimą ir koordinavimą stebi kelios tam sukurtos vyriausybės struktūros.

Didžiausias prioritetas teikiamas gynybos reformai, sričiai, kurioje Ukraina gali pasinaudoti NATO šalių patirtimi ir išmanymu. Dabartiniai Ukrainos prioritetai – kurti naują saugumo koncepciją ir karinę doktriną bei atlikti išsamią gynybos peržiūrą. NATO ir Ukrainos bendradarbiavimas sutelktas į demokratinę ir civilinę ginkluotųjų pajėgų kontrolę, gerinant sąveikumą su NATO pajėgomis ir padedant Ukrainai reorganizuoti savo posovietines didžiules, gremėzdiškos vadovavimo struktūros, prastai aprūpintas pajėgas į mažesnes, modernesnes ir efektyvesnes pajėgas, atitinkančias saugumo poreikius ir galinčias aktyviai prisidėti prie Europos stabilumo ir saugumo.

Jungtinė gynybos reformų darbo grupė sudaro sąlygas konsultuotis ir praktiškai bendradarbiauti

tokiais klausimais, kaip gynybos biudžeto sudarymas ir planavimas, kariuomenės sumažinimas ir konversija, perėjimas nuo šauktinių prie savanoriškų pajėgų, civilių ir kariškių santykiai. NATO taip pat skatina vyresniųjų pareigūnų mokymą, kad būtų palaikomi vykstantys gynybos pokyčiai, ir padeda organizuoti perkvalifikavimo programas, palengvinančias atleistiems Ukrainos kariškiams prisitaikyti prie civilinio gyvenimo. Karinis komitetas su Ukraina papildo Jungtinės gynybos reformų darbo grupės veiklą, teikdamas ekspertizę srityse, kuriomis pagal NATO ir Ukrainos karinių darbų planą remiamas kariškių bendradarbiavimas su Ukraina. Atskirų sąjungininkių pagalba demilitarizacijos projektams, siekiant saugiai sunaikinti Ukrainos perteklinių ir pasenusių priešpėstinių minų atsargas, nukreipiama per Partnerystės taikos labai patikos fondą.

Dalyvavimas Partnerystės taikos labai prognoje padeda Ukrainai pagerinti sąveikumą. Partnerystės taikos labai planavimo ir peržiūros procese apibrėžiami pagrindiniai reikalavimai, keliami gynybos planavimo tikslais, o labai įvairi veikla ir karinės pratybos leidžia Ukrainos kariniam personalui įgyti praktinės darbo su NATO pajėgomis patirties.

Platesnis bendradarbiavimas

Bendradarbiavimas civilinių ekstremalių situacijų planavimo ir stichinių nelaimių pasekmių šalinimo srityje duoda Ukrainai tiesioginės praktinės naudos. Labiausiai stengiamasi padėti Ukrainai, kurios vakarinėms dalims gresia dideli potvyniai, geriau pasirengti ekstremalioms situacijoms ir efektyviau valdyti jų padarinius. Partnerystės taikos labai pratybos, kaip surengtosios 2000 m. rugsėjį Ukrainos Karpatų regione, padeda išbandyti pagalbos teikimo ištikus katastrofoms procedūras. Be to, NATO valstybės ir kitos partnerės padėjo Ukrainai po stiprių potvynių 1995, 1998 ir 2001 metais.

Bendradarbiavimas su Ukraina mokslo srityje prasidėjo 1991 m. Nuo tada NATO mokslo

programose aktyviau nei Ukraina dalyvauja tik Rusija. Bendradarbiavimas sustiprėjo vadovaujant Jungtinei bendradarbiavimo mokslo ir gamtos apsaugos srityse darbo grupei. Be mokslo taikymo apsiginti nuo terorizmo ir įveikti naujas grėsmes, laikantis naujos NATO mokslo programos krypties, Ukrainos naujausi prioritetai bendradarbiavimo mokslo ir technologijų srityje apima informacinės technologijas, ląstelių biologiją ir biotechnologijas, naujas medžiagas ir racionalų gamtinių išteklių naudojimą.

NATO ir Ukrainos veiksmų planas

2002 m. NATO ir Ukrainos veiksmų planas sukurtas 1997 m. chartijos pagrindu. Jame numatomos bendrosios strateginės intensyvesnių konsultacijų politiniais, ekonominiais ir gynybos klausimais nuostatos; nustatomi Ukrainos strateginiai tikslai ir prioritetai siekiant visiškai integruotis į euroatlantinio saugumo struktūras; apibūdinti principai ir tikslai, apimantys politinius ir ekonominius, informacijos, saugumo, gynybos ir karinius, informacijos apsaugos ir saugumo bei teisinius klausimus.

NATO šalys remia reformas teikdamos pagalbą ir patarimus. Tačiau reformų įgyvendinimo našta pirmiausia tenka Ukrainai, kuri raginama sparčiai jas vykdyti, kad sustiprintų demokratiją, teisinę valstybę, žmogaus teises ir rinkos ekonomiką. Ypač pabrėžiama, kad būtina radikali gynybos ir saugumo sektorių pertvarka.

Metiniai tiksliniai planai, apimantys konkrečias priemones ir bendrus NATO ir Ukrainos veiksmus, padeda įgyvendinti Veiksmų plane nustatytus tikslus. Du kartus per metus vyksta vertinimo susitikimai, o kartą per metus rengiamos pažangos ataskaitos.

Keletas NATO narių iš pietinės Europos ribojasi su Viduržemio jūros regionu, todėl Aljansui labai svarbu šio regiono saugumas ir stabilumas. Iš tiesų visos Europos saugumas yra glaudžiai susijęs su saugumu ir stabilumu Viduržemio jūros regione.

Dėl šių priežasčių 1995 m. NATO pradėjo dialogą su šešiomis pietinio Viduržemio jūros regiono šalimis: Egiptu, Izraeliu, Jordanija, Mauritanija, Maroku ir Tunisu. 2000 m. vasarį prisijungė Alžyras. Viduržemio jūros dialogu, kuris yra sudedamoji Aljanso bendrojo požiūrio į saugumą dalis, siekiama prisidėti prie saugumo ir stabilumo regione, siekti geresnio tarpusavio supratimo ir pakeisti neteisingą dialogo šalių požiūrį į NATO. Dialogas papildo kitas susijusias, bet atskiras tarptautines iniciatyvas, pavyzdžiui, tas, kurių imasi Europos Sąjunga ir Europos saugumo bendradarbiavimo organizacija.

Politinis dialogas ir praktinis bendradarbiavimas

Dialoge numatomas politinis dialogas ir praktinis bendradarbiavimas su dalyvaujančiomis šalimis. Visoms Viduržemio jūros regiono partnerėms siūlomas tas pats diskusijų ir bendros veiklos pagrindas, tačiau šalių dalyvavimo lygis skiriasi, nelygu, kokie jų norai.

Politinį dialogą sudaro reguliarios dvišalės politinės diskusijos ambasadorių lygiu. Jos suteikia galimybę keistis nuomonėmis įvairiais su saugumu Viduržemio jūros regione susijusiais klausimais,

taip pat toliau plėtoti dialogą. Taip pat rengiami daugiašaliai Šiaurės Atlanto tarybos susitikimai su septyniomis dialogo šalimis, kuriuose trumpai apžvelgiama NATO veikla ir pasikeičiama nuomonėmis rūpimais klausimais. Tokie susitikimai paprastai yra rengiami po kiekvieno ministrų arba viršūnių susitikimo arba susiklosčius ypatingoms aplinkybėms. Pavyzdžiui, 2001 m. spalio 23 d. buvo surengtas susitikimas su Viduržemio jūros regiono partnerėmis dėl NATO atsako į rugsėjo 11-osios teroristų išpuolius.

Praktinis bendradarbiavimas yra numatomas metinėje darbų programoje. Ji apima kvietimus Dialogo šalių pareigūnams dalyvauti NATO mokyklos Oberammergau, Vokietijoje, ir NATO Gynybos koledžo Romoje, Italijoje, rengiamuose kursuose. Šiuose kursuose nagrinėjami taikos palaikymo klausimai, ginklų kontrolė, pastangos, masinio naikinimo ginklų platinimo prevencija, aplinkos apsauga, civilių ir kariškių bendradarbiavimas iškilus civilinėms ekstremalioms situacijoms ir Europos saugumo bendradarbiavimas.

Kita veikla apima Dialogo šalių visuomenės nuomonių formuotojų, akademikų, žurnalistų ir parlamentarų vizitus į NATO. Be to, Dialogas skatina mokslinį bendradarbiavimą per NATO mokslo programą. Nuo 2000 m. NATO remiamoje mokslinėje veikloje dalyvavo daugiau kaip 800 mokslininkų iš Dialogo šalių.

Programos karinė dimensija suteikia galimybę Dialogo šalių pareigūnams stebėti Partnerystės

taikos labai pratybas ir seminarus, organizuotus strateginėse vadavietėse, ir apsilankyti NATO karinėse vadavietėse. Be to, NATO nuolatinės karinio jūrų laivyno Viduržemio jūros pajėgos lankosi Dialogo šalių uostuose. 2002 metais 300 Dialogo šalių pareigūnų dalyvavo daugiau nei penkiasdešimtyje įvairių veiklos rūšių, organizuotų pagal NATO pasiūlytą karinę programą.

Trys Viduržemio jūros regiono partnerės – Egiptas, Jordanija ir Marokas – yra prisidėjęs prie NATO vadovaujamų taikos palaikymo misijų Balkanuose. Iki 2002 m. gegužės SFOR ir KFOR dar vis tarnavo tik Maroko kariai.

Besiplėtojantis procesas

Dialogas, turint omenyje dalyvavimą ir patį Dialogo turinį, nuolat plėtojasi. Metams bėgant, politinės diskusijos tapo dažnesnės ir intensyvesnės. Nuo Dialogo pradžios jo praktinė dimensija labai išaugo ir dabar apima didžiąją dalį veiklos sričių, kuriose dalyvauja kitos šalys partnerės.

Viduržemio jūros bendradarbiavimo grupės įsteigimas 1997 m. suteikė Dialogui naują dinamiškesnę kryptį. Ji tapo forumu, kuriame NATO valstybės narės ir Dialogo šalys gali keistis nuomonėmis dėl saugumo situacijos Viduržemio jūros regione ir dėl tolesnės dialogo plėtros. 1999 m. Vašingtono viršūnių susitikime buvo imtasi tolesnių veiksmų plėsti politines ir praktines Dialogo dimensijas, stiprinti

bendradarbiavimą srityse, kuriose NATO gali suteikti pridėtinės vertės, ypač karinį bendradarbiavimą, o taip pat bendradarbiavimą kitose srityse, kuriose dialogo šalys turi akivaizdžių interesų.

Po rugsėjo 11-osios įvykių NATO ir Dialogo šalys ėmė dažniau rengti konsultacijas su Šiaurės Atlanto taryba ir atskirai (NATO plius viena Dialogo šalis), ir kartu (NATO plius septynios Dialogo šalys). 2002 m. lapkritį Prahos viršūnių susitikime buvo paskelbtas šios iniciatyvos atnaujinimas. Aljanso vadovai susitarė dėl priemonių, padidinsiančių politines ir praktines Dialogo dimensijas, paketo, ir šių santykių stiprinimą paskelbė Aljanso prioritetu.

Šios priemonės apėmė reguliariesnes ir efektyvesnes konsultacijas, labiau sutelktą veiklą ir konkrečiam atvejui pritaikytą požiūrį į bendradarbiavimą. Buvo stiprinamos jau užmegztos bendradarbiavimo sritys ir pasiūlytos naujos. Tai specialiai atrinkta veikla, gerinanti dialogo šalių sugebėjimą prisidėti prie NATO vadovaujamų, ne pagal 5 straipsnį surengtų krizių sprendimo operacijų; gynybos reformos ir gynybos ekonomika; konsultacijos terorizmo ir pasienio saugumo klausimais; stichinių nelaimių valdymas. Šių priemonių įgyvendinimas padės patobulinti NATO ir Dialogo šalių santykius. Be to, svarstomos galimybės ambicingesnei Viduržemio jūros dialogo plėtrai, kurios turėtų būti patvirtintos NATO viršūnių susitikime, įvyksiančiame 2004 m. Stambule.

Vienas iš reikšmingiausių NATO transformacijos aspektų – tai sprendimas imtis taikos palaikymo ir krizių valdymo operacijų euroatlantinėje erdvėje ir už jos ribų. Balkanuose, kur NATO pirmuosius įsipareigojimus prisiėmė 1995 m., nestabilumas ir konfliktai kėlė tiesioginių problemų jos narių saugumo interesams, taip pat ir platesnės Europos taikai ir stabilumui. Visai neseniai, prisiimdamas taikos palaikymo įsipareigojimus Afganistane, Aljansas parodė, kad yra pasirengęs spręsti saugumo problemas peržengdamas savo tradicinės atsakomybės ribas.

Be to, NATO dalyvavimas tokiose operacijose pareikalavo glaudžiau palaikyti ryšius ir labiau bendradarbiauti su savo kariuomenėmis ne NATO šalimis ir kitomis organizacijomis. Tai yra šiandien reikalingo saugumo bendradarbiavimo pavyzdys, kai svarbiausia glaudūs darbiniai ryšiai su tarptautinėmis ir nevyriausybinėmis organizacijomis bei su Partnerystės taikos labui programoje dalyvaujančiomis ne NATO šalimis.

Bosnija ir Hercegovina

1992 – 1995 m. palaikiusi JT pastangas užbaigti Bosnijos karą (žr. taip pat 4 skyrių), praėjus šešioms dienoms po Deitono taikos susitarimo pasirašymo 1995 m. gruodžio 14 d., naudodamasi JT mandatu NATO dislokavo daugianacionalines įgyvendinimo pajėgas (*angl.* Implementation Force - IFOR) Bosnijoje ir Hercegovinoje. Pajėgos turėjo įgyvendinti karinius taikos susitarimo aspektus: užtikrinti karo veiksmų pabaigą, atskirti dviejų naujų valstybinių vienetų – Bosnijos ir Hercegovinos bei Serbijos Respublikos – ginkluotąsias pajėgas, perduoti teritoriją abiem vienetams. IFOR atliko savo darbą per vienus metus, 1996 m. gruodį jos buvo pakeistos mažesnėmis stabilizavimo pajėgomis (*angl.* Stabilisation Force - SFOR).

SFOR misija ne tik užkirto kelią karo veiksmų atsinaujinimui ir sukūrė taikiems procesams palankų klimatą, bet ir padėjo civilinėms agentūroms, kartu su tarptautine bendruomene dalyvaujančioms šalyje atkuriant ilgalaikę taiką. Taikos palaikymo kariuomenė padėjo pabėgėliams ir perkeltiesiems asmenims grįžti į savo namus ir prisidėjo prie Bosnijos karinių pajėgų reformavimo. Be to, SFOR aktyviai dalyvauja sulaikant karo nusikaltimus kaltinamus asmenis ir juos perduodant Hagos Tarptautiniam baudžiamajam tribunolui dėl buvusios Jugoslavijos.

Saugumo situacijai pagerėjus, karių skaičius buvo nuolat mažinamas. 2004 m. pavasarį SFOR sudarė maždaug 7 000 karių, o jos pirmtakėje IFOR buvo dislokuoti net 60 000 karių. Tai įrodo Bosnijos ir Hercegovinos pažangą siekiant ilgalaikės taikos. Dabar svarstomas būsimas SFOR dydis ir struktūra, įskaitant galimą operacijos nutraukimą iki 2004 m. pabaigos, galbūt įvedant ES vadovaujamas pajėgas, nors NATO ir toliau liks šalyje.

Kosovas

1998 m. atviras konfliktas Jugoslavijos provincijoje Kosove, kur vyrauja etninių albanų mažuma, privertė daugiau nei 300 000 žmonių palikti savo namus. Belgradas ignoravo pakartotinius tarptautinius reikalavimus atitraukti Serbijos pajėgas ir bendradarbiauti baigiant smurtą ir leidžiant pabėgėliams sugrįžti. Kai 1998 m. spalį NATO pagrasino oro antskrydžiais, Jugoslavijos prezidentas Slobodanas Miloševićius sutiko paklusti, ir oro antskrydžiai buvo atšaukti. Europos saugumo bendradarbiavimo organizacija (ESBO) nusiuntė savo stebėtojus, o NATO ėmėsi oro stebėjimo, taip pat ji dislokavo karines pajėgas Buvusiojoje Jugoslavijos Respublikoje Makedonijoje*, pasirengusi evakuoti ESBO stebėtojus, jei dėl atsinaujinusio konflikto jiems iškilų pavojus.

Smurto banga vėl kilo 1999 m. pradžioje. Serbų pajėgos sustiprino savo operacijas. Intensyvios ir bendros tarptautinės diplomatinės pastangos išspręsti konfliktą nedavė rezultatų; kovą ESBO stebėtojų misija buvo atšaukta. Po kelių dienų, atšaukus ESBO stebėtojus, kaip paskutinės išeities sąjungininkės ėmėsi oro antskrydžių kampanijos prieš taikinius, esančius Jugoslavijos Federacinėje Respublikoje. Prirėkė 78 dienų trukusių oro antskrydžių, kad Miloševićiaus režimas būtų priverstas nutraukti savo represijas ir sutiktų su tarptautinės bendruomenės reikalavimais. NATO veikė smogdama tik režimui ir tik į karinius taikinius ir stengėsi kiek įmanoma labiau sumažinti civilių aukų skaičių. Tuo pat metu sąjungininkių pajėgos padėjo sušvelninti pabėgėlių krizę kaimyninėje Albanijoje ir Buvusiojoje Jugoslavijos Respublikoje Makedonijoje*, kur etninių albanų pabėgėlių skaičiai atitinkamai buvo išaugę iki 445 000 ir 330 000. Be to, buvo manoma, kad 400 000 asmenų buvo perkelti pačiame Kosove.

NATO ir Jugoslavijos karo vadams sudarius Karinį techninį susitarimą, provincijoje buvo dislokuotos NATO vadovaujamos Kosovo pajėgos (KFOR), turinčios JT mandatą. Jų misija buvo sulaukyti atsinaujinančius karo veiksmus, kurti saugią aplinką ir demilitarizuoti Kosovo išlaisvinimo armiją, taip pat palaikyti tarptautines humanitarines pastangas ir JT laikinosios administracinės misijos Kosove darbą.

Pirmąkart dislokavus KFOR, karių skaičius siekė 43 000. Palaipsniui mažinant pajėgas, karių skaičius sumažėjo per pusę. 2003 m. birželį KFOR sudarė kariai iš visų NATO valstybių narių,

15 šalių partnerių ir trijų kitų šalių – Argentinos, Maroko ir Naujosios Zelandijos.

Kosovo išlaisvinimo armijai įsipareigojus išsiformuoti, KFOR surinko ir sunaikino labai daug smulkių ginklų ir padėjo sukurti Kosovo apsaugos korpusą – vietos civilinių ekstremalių situacijų pajėgas, – veikiantį vadovaujant JT laikinajai administracinei misijai Kosove ir kasdien stebint KFOR. KFOR kariai taip pat patruliuoja Kosovo pasienyje ir žmonių perėjimo vietose bei pagrindiniuose saugomuose taškuose. Daug žmonių pasitelkta į provinciją grįžusiems serbams saugoti.

Glaudžiai bendradarbiaudamos su JT laikinąja administracine misija Kosove, KFOR padeda kurti saugią aplinką, kurioje visi piliečiai, nesvarbu, kokia jų etninė kilmė, galėtų taikiai gyventi ir kurioje tarptautinės pagalbos priemonėmis būtų galima skatinti demokratijos augimą. Tai bus sunki ir ilgalaikė užduotis. O šiuo metu tęsiami civilinio atstatymo darbai, vietiniams gyventojams atkurtas saugus ir įprastas gyvenimas.

Pietinė Serbija

2001 m. pradžioje NATO, Europos Sąjunga ir ESBO ėmė vykdyti bendrą konflikto prevencijos strategiją, kad Pietinėje Serbijoje padėtų taikiai išspręsti ginkluotą konfliktą, kuris kėlė grėsmę viso regiono stabilumui. Neramumai prasidėjo 2000 m. pabaigoje Presevo slėnyje, kur gyveno tiesiogiai Serbijos valdomi etniniai albanai, neturintys pakankamų politinių ir socialinių teisių. Lengvai ginkluoti etninių albanų kovotojai ėmė atakuoti Serbijos saugumo pajėgas sausumos saugumo zonoje – penkių kilometrų pločio

buferinėje zonoje palei Kosovo vidinę ribą su Serbija, kur buvo draudžiama įžengti Jugoslavijos armijai ir kurią kontroliavo NATO vadovaujamos Kosovo pajėgos pagal Aljanso ir Jugoslavijos armijos karinį susitarimą.

Greitai augantis konfliktas ėmė kelti rimtą grėsmę saugumui, ir tai iš karto atsiliepė Kosovui. Reikėjo politinio sprendimo, kuris užtikrintų daugiau teisių etniniams albanams Pietinėje Serbijoje ir išlaikytų Jugoslavijos Federacinės Respublikos teritorinį vientisumą ir suverenitetą.

2001 m. pavasarį NATO ir naujoji Jugoslavijos vyriausybė, įsikūrusi Belgrade, daug bendravo aukščiausiu lygiu. Tai paskatino NATO sutikti su laipsnišku ir nuolatiniu sausumos saugumo zonos mažinimu, kad Jugoslavijos armija galėtų vėl kontroliuoti teritoriją. Mainais už tai iš Belgrado vyriausybės buvo reikalaujama patvirtinti gana daug pasitikėjimą stiprinančių priemonių, kurios galiausiai įtikino etninių albanų kovotojus gegužę sudėti ginklus. ES atstovų padedama NATO grupė padėjo derėtis dėl ugnies nutraukimo ir tiesioginių ryšių kanalų tarp Serbijos valdžios ir etninių albanų ginkluotų grupių nustatymo.

Buvo susitarta dėl daugybės priemonių, kad etniniams albanams būtų lengviau integruotis į politines ir administracines regiono struktūras ir kad pabėgėliams būtų lengviau grįžti. Tarptautinė bendrija stebėjo ir rėmė šių priemonių įgyvendinimą. ESBO sukūrė mokymo programą daugiaetninėms policijos pajėgoms, dislokuojamoms daugiausia albanų kaimuose, kurie anksčiau buvo užimti maištininkų, ir padėjo surengti vietos rinkimus, kurie įvyko 2002 m. rugpjūtį, kad būtų užtikrinta, jog visoms etninėms grupėms yra vienodai ir sąžiningai atstovaujama.

Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija*

Nuo 2001 m. NATO pajėgos, prašant Buvusiosios Jugoslavijos Respublikos Makedonijos* vyriausybei, ėmėsi aiškiai apibrėžtų krizės valdymo šalyje misijų. Vidiniai nesutarimai prasidėjo 2001 m. pavasarį, kai ginkluota etninių albanų grupuotė metė iššūkį valdžiai. NATO pasmerkė ginkluotus puolimus ir sugriežtino kontrolę Kosovo pasienyje, paraginusi vyriausybę imtis konstitucinių reformų ir spręsti etninių albanų nusiskundimus. Pagrindinis vaidmuo buvo patikėtas NATO generaliniam sekretoriui.

Birželį NATO sutiko su oficialiu prašymu suteikti karinę pagalbą demilitarizuojant vadinamąją etninių albanų Nacionalinę išlaisvinimo armiją su sąlyga, kad bus nutraukta ugnis ir susitarta dėl taikos plano. Rugpjūtį buvo priimtas bendrasis susitarimas, atvėręs kelią NATO į 30 dienų misiją išsiųsti 3 500 karių, kurie turėjo nuginkluoti ginkluotas etninių albanų grupuotes.

Rugsėjo pabaigoje, šiai misijai pasibaigus, NATO buvo paprašyta palikti šalyje nedideles pajėgas, kurios padėtų saugoti ES ir ESBO stebėtojus, prižiūrinčius bendrojo susitarimo įgyvendinimą. Šiai operacijai atlikti buvo dislokuota 700 NATO karių, kurie prisijungė prie nedidelio NATO karių kontingento, kuris jau buvo šalyje, kad užtikrintų KFOR ryšių ir logistikos linijas. Ši NATO operacija baigėsi 2003 m. kovą, kai, pasirašius NATO ir ES susitarimus, leidžiančius ES vadovaujamose operacijose naudotis NATO kariniais ištekliais ir pajėgumais, Europos Sąjunga perėmė atsakomybę už misiją (žr. 2 skyrių). Nuo 2003 m. gruodžio 15 d., pavykus stabilizuoti situaciją, ES vadovaujama karinė operacija buvo užbaigta ir ją pakeitė ES civilinė policijos operacija.

Afganistanas

2003 m. rugpjūtį NATO perėmė atsakomybę už Tarptautines saugumo paramos pajėgas (ISAF) IV, dislokuotas Afganistane ir padedančias laikinajai afganų vyriausybei sukurti saugią aplinką Kabulo ir aplinkinių teritorijų gyventojams. Šalis bando atsigauti po du dešimtmečius trukusio pilietinio karo ir po visai neseniai dar valdžiusio Talibano režimo, kuris teikė prieglobstį teroristams.

ISAF – tai JT mandatą turinčios tarptautinės pajėgos, suformuotos 2001 m. pabaigoje. Pirmajai misijai vadovavo Jungtinė Karalystė, o ją sudarė kitų šalių pajėgos, daugiausia NATO valstybių narių. ISAF II vadovavo Turkija, o ISAF III – kartu Vokietija ir Nyderlandai. Pirmasis mandatas leido ISAF operacijas tik Kabule ir aplinkinėse teritorijose, tačiau 2003 m. spalį JT Saugumo Tarybos rezoliucija leido vykdyti operacijas ir už Kabulo ribų.

NATO sutiko išplėsti savo misiją Afganistane, laikinai dislokuodama savo kariuomenę už Kabulo ribų ir perimdama karinį vadovavimą nemažam skaičiui provincijos atstatymo grupių (*angl.* Provincial Reconstruction Teams - PRTs), kurios padėjo stabilizuoti regionus. Pradėdamos nuo pagalbos Vokietijos vadovaujamai Konduzo provincijos atstatymo grupei, ISAF palaipsniui plėš savo vaidmenį ir palaikys kitas provincijos atstatymo grupes. Tarptautinė bendrija, padedanti afganams atstatyti šalį, Afganistane susiduria su daug rimtų problemų. NATO įsipareigojo likti Afganistane tol, kol jos ten reikės. Iki artimiausio NATO viršūnių susitikimo, įvyksiančio 2004 m. Stambule, glaudžiai konsultuojantis su kitomis tarptautinėmis organizacijomis ir laikinąja afganų valdžia, turi būti sukurta išsami NATO dalyvavimo Afganistane strategija.

Visos šalys yra atsakingos už tai, kad kiekviena nacionaliniu lygiu turėtų planus, kaip reaguoti į civilines ekstremalias situacijas - avarijas, kai išsilieja chemikalai ar toksinės medžiagos, griūtis, potvynius ir žemės drebėjimus ar teroristų išpuolių pasekmes. Stichinės nelaimės, nesvarbu, ar jos sukeltos žmonių, ar yra gamtinės, nepažįsta sienų, taigi būtina bendradarbiauti ir planuoti atsaką tarptautiniu lygiu.

Bendradarbiavimas tarp NATO šalių civilinių ekstremalių situacijų planavimo srityje vyksta jau daugelį metų. Neseniai šis bendradarbiavimas išsiplėtė ir įtraukė šalis partneres. Nemaža pažanga pasiekta, organizuojant išteklius, reikalingus civilinėms ekstremalioms situacijoms likviduoti visoje euroatlantinėje erdvėje.

Derinimas su NATO

Efektyvus reagavimas į katastrofas reikalauja koordinuoti transporto įrangą, medicinos išteklius, ryšius, katastrofų likvidavimo pajėgumus ir kitus civilinius išteklius. NATO atliko labai svarbų vaidmenį, derindama tarp valstybių narių planavimą ir užtikrindama, kad prireikus planai bus veiksmingi ir išteklingi, nuo kurių jie priklauso, bus prieinami.

NATO viduje šios srities planavimo koordinavimu užsiima kelios techninio planavimo valdybos ir komitetai, kuriems bendrai vadovauja Vyriausiasis civilinių ekstremalių situacijų planavimo komitetas. Šie organai reguliariai kviečia nacionalinių vyriausybių, pramonės ir karo ekspertus, kad būtų koordinuojamas Europos sausumos transporto, vandenyno laivybos, civilinės aviacijos, maisto ir žemės ūkio, pramonės gamybos ir tiekimo, pašto ir ryšių, medicinos reikalų, civilinės gynybos ir naftos gamybos ir tiekimo planavimas.

Platesnis bendradarbiavimas

Šiandien NATO patirtis ir žinios apie civilinių ekstremalių situacijų planavimą yra plačiau prieinamos, o NATO savo ruožtu naudoja kitų Euroatlantinės partnerystės taryboje dalyvaujančių šalių žiniomis ir pajėgumais. NATO šalys partnerės vis aktyviau dalyvauja planavimo valdybų ir komitetų darbe, o 1998 m. buvo įsteigtas Euroatlantinis reagavimo į katastrofas koordinavimo centras (*angl.* Euro-Atlantic Disaster Responce Coordination Centre – EADRCC).

Civilinių ekstremalių situacijų planavimas yra svarbus visų bendradarbiavimo programų, sudarytų su šalimis partnerėmis, aspektas ir dabar yra didžiausias veiklos, vykdomos pagal Partnerystės taikos labui programą, nekarinis komponentas. Ši veikla apima seminarus, darbo grupes, pratybas ir mokymo kursus, kur susirenka civiliai ir kariškiai iš įvairių vietos, regiono ir vyriausybių valdžios lygių. Taip pat svarbios dalyvės yra kitos tarptautinės organizacijos, pavyzdžiui, JT Humanitarinių reikalų koordinavimo biuras ir JT vyriausiasis pabėgėlių komisaras, Tarptautinė atominės energetikos agentūra ir Europos Sąjunga, kaip ir nevyriausybinių organizacijų, teikiančių pagalbą ištikus katastrofoms.

2001 m. rugsėjo 11 d. įvykiai vėl grąžino būtinybę bendradarbiauti rengiantis galimiems teroristų išpuoliams prieš civilius gyventojus, naudojant cheminius, biologinius, radiologinius ar branduolinius ginklus. 2002 m. lapkritį Prahos viršūnių susitikime patvirtintame Partnerystės veiksmų prieš terorizmą plane raginama dalytis svarbia informacija ir dalyvauti planuojant civilines ekstremalias situacijas, vertinant riziką ir mažinant civilių gyventojų pažeidžiamumą dėl terorizmo ir masinio naikinimo ginklų. NATO ir jos

šalys partnerės dirba kartu sudarydamos nacionalinių pajėgumų, kurie būtų prieinami esant tokiems išpuoliams, sąrašus. Be to, Civilinių ekstremalių situacijų planavimo veiksmų plane buvo sutarta padėti nacionalinei valdžiai gerinti pasirengimą galimiems teroristų išpuoliams cheminiais, biologiniais, radiologiniais ar branduoliniais ginklais. Buvo pradėtos diskusijos dėl NATO ir Europos Sąjungos vaidmens ir pajėgumų planuojant civilines ekstremalias situacijas.

Euroatlantinio reagavimo į katastrofas pajėgumai

Labiau koordinuotų euroatlantinių reagavimo į katastrofas pajėgumų poreikis paskatino 1999 m. birželį, remiantis Rusijos pasiūlymu, prie NATO būstinės įsteigti Euroatlantinį reagavimo į katastrofas koordinavimo centrą. Centras veikia kaip pagrindinis dalijimosi informacija punktas ir koordinuoja, kaip NATO ir šalys partnerės reaguoja į katastrofas visoje euroatlantinėje erdvėje. Jis taip pat organizuoja pagrindines civilinių ekstremalių situacijų pratybas, kuriose treniruojamasi reaguoti į imituojamas stichines ir žmonių sukeltas nelaimes.

Euroatlantinis reagavimo į katastrofas koordinavimo centras prisidėjo teikiant humanitarinę pagalbą Kosovo pabėgėlių krizės metu ir labai pasitaravo, kai reikėjo reaguoti į didžiuosius potvynius Ukrainoje, Rumunijoje, Vengrijoje, Albanijoje ir Čekijoje, žemės drebėjimą Turkijoje 1999 m., miškų gaisrus Buvusiojoje Jugoslavijos Respublikoje Makedonijoje* ir Portugalijoje, ekstremalias oro sąlygas Ukrainoje ir Moldovoje.

Centras glaudžiai dirba su JT agentūromis, kurioms tenka svarbiausias vaidmuo reaguojant į tarptautines katastrofas – su JT Humanitarinių reikalų koordinavimo biuru ir JT vyriausioju pabėgėlių komisaru bei kitomis organizacijomis.

Šalys yra raginamos plėtoti dvišales ir daugiašales priemones, kad spręstų tokius klausimus, kaip vizų taisyklės, pasienio tvarka, tranzitiniai susitarimai, muitinės dokumentų tvarkymas ir personalo statusas. Tokios priemonės padeda išvengti biurokratinės gaišaties teikiant pagalbą į faktinę katastrofos vietą.

Be to, buvo sukurtos prielaidos, kad pritekus būtų steigiamas ir į nelaimės vietas siunčiamas Euroatlantinis reagavimo į katastrofas padalinys, susidedantis iš įvairių nacionalinių elementų.

Dvi išskirtinės NATO programos – NATO mokslo komiteto civilinio mokslo programa ir Šiuolaikinės visuomenės problemų komiteto (*angl.* Committee on the Challenges of Modern Society – CCMS) aplinkosaugos ir visuomenės programa – telkia mokslininkus ir ekspertus nuolatiniam darbui, sprendžiant visiems rūpinčias problemas. Bendradarbiaujant sukurti tinklai (o tai yra tradicija, gyva tarp mokslininkų, ir kartu reikalavimas, jeigu norima pasiekti mokslo pažangos) taip pat padeda įgyvendinti politinį tikslą - didinti supratimą ir pasitikėjimą tarp skirtingų kultūrų ir tradicijų bendruomenių.

Jau daugiau kaip 45 metus egzistuojanti mokslo programa neseniai buvo perorientuota: dabar ji yra išskirtinai sutelkta į prioritetines tyrimų temas, susijusias su gynyba nuo teroristų arba kitų saugumui kylančių grėsmių. Kartu su Aljanso iniciatyvomis, skirtomis kovoti su naujomis grėsmėmis, NATO civilinio mokslo programos dabar orientuojamos į bendradarbiavimą šioje srityje. Kad būtų atspindėtas esminis pasikeitimas, programai buvo parinktas naujas pavadinimas ir dabar ji žinoma kaip NATO programa „Saugumas per mokslą“.

Šiuolaikinės visuomenės problemų komitetas sprendžia aplinkosaugos ir visuomenės problemas, sutelkdamas nacionalines agentūras

bendradarbiauti eksperimentinėse studijose. Neseniai Komitetas identifikavo eilę su saugumu susijusių tikslų, į kuriuos turėtų būti orientuotas ateities darbas. Programa stiprina NATO ir šalių partnerių bendradarbiavimą sprendžiant bendrai rūpinamas problemas.

Skatinant NATO ir šalių partnerių mokslininkų ir ekspertų bendradarbiavimą, specialiose abiejų komitetų programose rūpinamasi platesniu bendradarbiavimu su Rusijos, Ukrainos ir Viduržemio jūros dialogo šalių mokslininkais ir aplinkos apsaugos bendrijomis.

Mokslas saugumui, stabilumui ir solidarumui

NATO mokslo programa buvo pradėta XX a. šeštajame dešimtmetyje, kai buvo manoma, kad Atlanto bendrijos ateičiai labai svarbi mokslo ir technologijų pažanga. Todėl buvo pradėta programa, skatinanti bendradarbiavimą moksle, ir 40 metų buvo remiamas NATO šalių mokslininkų bendradarbiavimas, nustatantis aukštus mokslinio meistriškumo standartus.

Nuo XX a. paskutinio dešimtmečio pradžios, pasibaigus šaltajam karui, programa buvo palapsniui atverta ir ne NATO šalims, o 1999 m. ji buvo visiškai pakeista: dabar ji remia NATO ir

šalių partnerių arba Viduržemio jūros dialogo šalių mokslininkų bendradarbiavimą. Daugiausia dėmesio skiriama pažangos ir taikos skatinimui, padedant mokslininkams iš buvusių atskirtų bendruomenių užmegzti tarpusavio ryšius.

Nuo 2004 m. programa ir toliau iš esmės keičiama, prisitaikant prie šiuolaikinio pasaulio saugumui kylančių naujų grėsmių. Programa ateityje remis bendradarbiavimą tik prioritetinėmis tyrimų temomis dviejose srityse: „Gynyba nuo terorizmo“ ir „Kova su kitomis grėsmėmis saugumui“.

Naujosios „Saugumas per mokslą“ programos tikslas – prisidėti prie saugumo, stabilumo ir solidarumo tarp valstybių, naudojantis mokslu problemoms spręsti. Bendradarbiavimas, tinklų kūrimas ir gebėjimų didinimas – tai priemonės, kuriomis šio tikslo siekiama. NATO, šalyse partnerėse ir Viduržemio jūros dialogo šalyse dirbantiems mokslininkams bus skiriamos dotacijos, kad jie galėtų bendradarbiauti prioritetinėmis tyrimų temomis. Dotacijos taip pat yra skiriamos tam, kad būtų padėta šalims partnerėms kurti pagrindinę kompiuterių tinklo infrastruktūrą.

Virtuali šilko magistralė

2001 m. spalį buvo pradėtas didžiausias ir ambicingiausias NATO mokslo programos remiamas projektas, vadinamas „virtualia šilko magistrale“ – tai užuomina į Didįjį šilko kelią, jungusį Europą ir Tolimuosius Rytus viduramžiais, skatinusį prekybos, žinių ir idėjų mainus. Šiuo projektu teikiamas kompiuterių ryšys ir interneto prieiga akademiniams ir moksliniams aštuonių Pietų Kaukazo ir Vidurio Azijos šalių bendruomenėms.

Armėnija, Azerbaidžanas, Gruzija, Kazachstanas, Kirgizija, Tadžikistanas ir Uzbekistanas yra Europos interneto arenos pakraštyje, be to, dėl savo išsivystymo lygio jos neįstengs artimoje ateityje naudotis optiniu ryšiu.

Per šį NATO projektą ekonomišką naujausios palydovinės technologijos dabar leidžia dalyvaujančių šalių moksliniams ir akademiniams bendruomenėms jungtis prie interneto per palydovą. NATO dotacija finansavo palydovinių dažnių plačiajuostį ryšį ir devynių palydovinių antenų įrengimą – aštuonių mažų antenų, prisijungusių prie didelės antenos Hamburge, Vokietijoje, kuri tampa savotišku Europos mazgu. Kiti rėmėjai teikia pagalbą įranga ir paslaugomis.

2003 m. buvo priimtas sprendimas įrengti palydovinę antžeminę stotį Kabule ir taip išplėsti „virtualaus šilko magistralės“ tinklą iki Afganistano.

Mokslinis bendradarbiavimas, būdamas itin universalus ir gebantis kurti naujus efektyvius tarptautinius tinklus, įrodė esąs labai veiksminga tarptautinio dialogo priemonė. Tokiuose moksliniuose tinkluose sutelkti talentai gali būti panaudojami, kai Aljansui iškyla grėsmė. Mokslas yra ir priemonė rasti atsakymus į gyvybiškai svarbius klausimus, ir būdas suvienyti tautas.

Šiuolaikinės visuomenės problemų sprendimas

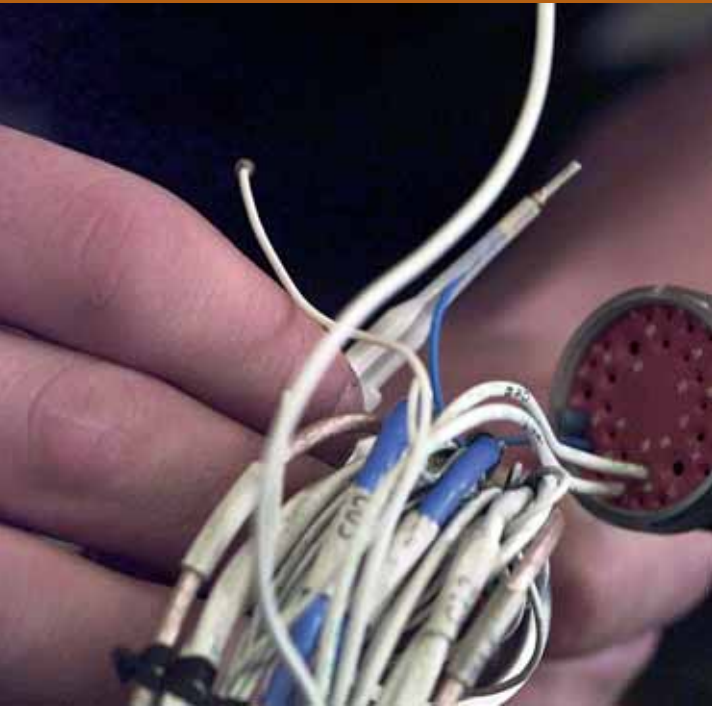
Šiuolaikinės visuomenės problemų komitetas buvo įkurtas 1969 m., reaguojant į susirūpinimą dėl aplinkos apsaugos. Jis suteikia forumą įvairių nacionalinių agentūrų ekspertams dalytis žiniomis socialinių ir aplinkosaugos klausimų techniniais, moksliniais ir politiniais aspektais, tiek civiliniame, tiek kariniame sektoriuje.

Projektai, kurių imamasi vadovaujant Šiuolaikinės visuomenės problemų komitetui, skatina bendradarbiavimą sprendžiant problemas, veikiančias aplinką ir gyvenimo kokybę, pavyzdžiui, aplinkos taršos ir triukšmo, miestų problemas, energetikos, žmonių sveikatos, su gynyba susijusias aplinkosaugos problemas. Pastaruoju atveju tipiškos tyrimų sritys yra tokie klausimai, kaip anksčiau kariniais tikslais naudotos žemės panaudojimas, valymo

metodika, aplinkos saugumas turint omenyje, pavyzdžiui, naftotiekius.

Šiuolaikinės visuomenės problemų komitetas veikia decentralizuotai, apima tokias veiklos sritis kaip eksperimentinės studijos, projektai, darbo grupės ir seminarai. Visos šios veiklos sritys yra finansuojamos nacionaliniu lygiu. Viena ar kelios valstybės prisiima atsakomybę už darbo planavimą ir koordinavimą. Paskutiniaisiais metais veikla išsiplėtė: buvo įtrauktos darbo grupės, naujos studijos šalims partnerėms ypač svarbiomis temomis.

Komitetas taip pat apibrėžė tam tikrą skaičių pagrindinių tikslų, kurių bus siekiama ateityje: karinės veiklos poveikio aplinkai mažinimas, regioninių tyrimų, įskaitant tarptautinę veiklą, atlikimas, konfliktų dėl išteklių stokos prevencija, aplinkai ir visuomenei kylančio pavojaus, galinčio sukelti ekonominį, kultūrinį ar politinį nestabilumą, sprendimas ir netradicinių grėsmių visuomenei šalinimas.

Tarpusavyje susijusios visuomenės pažeidžiamumas

Šiandien visuomenė yra labiau pažeidžiama nei anksčiau, nes visais lygiais didėja jos tarpusavio priklausomybė. Daug atviresnė pasaulinė bendruomenė, daug sudėtingesnės technologinės sistemos, išaugusi priklausomybė nuo elektroninės informacijos ir ryšių sistemų, susipynusios maisto gamybos ir pristatymo sistemos, tarpusavyje susijusios ir vis tankesnės transportavimo sistemos – visa tai leidžia vis kitaip pasireikšti pažeidžiamumui. Ilgesnį laiką nutrūkusios telekomunikacijos ar nebetiekama elektra šiandieninei visuomenei turėtų rimtų padarinių. Po 2001 m. rugsėjo 11 d. padidėjo susirūpinimas dėl netradicinių teroristinių grėsmių, pavyzdžiui, biologinių išpuolių ar elektroninio karo.

Saugumo išsaugojimas ir visuomenės apgynimas nuo pačių įvairiausių iššūkių reikalauja, kad įvairių sričių agentūros bendradarbiautų ir koordinuotų savo veiksmus ir nacionaliniu, ir tarptautiniu lygiu. Tai atsispindėjo JAV vadovaujamoje kampanijoje prieš terorizmą, apėmusioje ne tik karinį, bet ir diplomatinį, finansinį, ekonominį, žvalgybos, muitinių ir policijos bendradarbiavimą.

2001 m. kovą buvo pradėtas trumpalaikis projektas, vadovaujamas Šiuolaikinės visuomenės problemų komiteto, kurio metu buvo apžvelgti bendrieji iššūkiai ir apibrėžtos glaudesnio tarptautinio bendradarbiavimo sritys, taip siekiant sumažinti sudėtingų ir tarpusavyje susijusių sistemų, kurios yra gyvybiškai svarbios šiuolaikinės visuomenės funkcionavimui, pažeidžiamumą. Vadovauti šiam projektui ėmėsi Norvegija, jame taip pat dalyvavo Danija, Gruzija, Vengrija, Lietuva, Moldova, Lenkija, Rumunija, Švedija, Šveicarija, Turkija, Ukraina, Jungtinė Karalystė ir Jungtinės Valstijos.

NATO yra ne viršvalstybinė, bet tarpvalstybinė organizacija. Tai nepriklausomų suverenių valstybių aljansas, susivienijęs, kad siektų bendro saugumo ir gintų bendras vertybes. Jos sprendimai priimami bendru sutarimu - konsensusu.

Kad konsultacijos vyktų sklandžiau, kiekvienai valstybei narei atstovauja nuolatinė delegacija prie NATO politinės būstinės. Delegaciją sudaro Nuolatinis atstovas, vadovaujantis delegacijai, ir karinis atstovas. Jiems talkina civiliniai ir kariniai patarėjai, atstovaujantys savo šalims įvairiuose NATO komitetuose.

NATO viduje buvo įsteigtos atskiros civilinės ir karinės struktūros, sprendžiančios politinius ir karinius Aljanso darbo aspektus. Abi struktūros palaiko NATO aukščiausią sprendimų priėmimo organą – Šiaurės Atlanto tarybą.

Konsensusas ir bendras pritarimas

Aljansas yra pagrįstas bendru įsipareigojimu praktiniam abipusiam bendradarbiavimui gynybos ir saugumo klausimais. NATO neturi jokių balsavimo procedūrų, sprendimai priimami konsensuso arba bendro pritarimo pagrindu. Tai reiškia, kad esminė sprendimų priėmimo proceso dalis – tai politinės konsultacijos. Visus NATO organus sudaro valstybių narių atstovai, kurių vaidmuo – perteikti sąjungininkėms savo šalies požiūrį ir pranešti savo vyriausybėms kitų sąjungininkių pozicijas.

Nors politinės konsultacijos NATO viduje yra esminė krizių valdymo dalis, dažnai siejama su įtampos ir sunkumų laikotarpiais, tai yra kasdienė veikla, leidžianti valstybėms narėms iširti, kaip galima pasiekti sutarimo ir suformuluoti ilgalaikes strategijas. Konsultacijos vyksta įvairiomis formomis. Tai gali būti paprasčiausias dalijimasis arba keitimasis informacija ir nuomonėmis, pranešimas apie esamus ar galimus vyriausybės veiksmus ar sprendimus, kurie turi įtakos kitų

sąjungininkių interesams, išankstinis įspėjimas apie vyriausybės veiksmus ar sprendimus ir galimybė kitiems juos komentuoti arba patvirtinti, diskusijos, siekiant bendro sutarimo dėl priimtinos politikos ar atliktinų veiksmų, konsultacijos, skirtos padėti valstybėms narėms susitarti dėl kolektyvinių sprendimų ar bendrų veiksmų.

Konsultacijų procesas yra nepertraukiamas. Kadangi valstybių narių atstovai dirba toje pačioje būstinėje Briuselyje, konsultacijos tarp sąjungininkių gali įvykti neilgai trukus po bet kurios jų prašymo arba NATO generalinio sekretoriaus iniciatyva. Konsultacijų mechanizmas užtikrina nuolatinį dialogą ir daugybę galimybių aptarti ir paaiškinti tai, kas kelia nerimą.

Kartais valstybės narės visiškai sutaria ir sprendimo priėmimas nekelia jokių rūpesčių. Kartais vyrauja daugumos požiūris, bet viena ar kelios šalys turi kitokią nuomonę. Tokiu atveju stengiamasi sumažinti skirtumą ir, jei reikia, siekiama kompromiso. Žinoma, skirtumai gali būti ir neišspręsti. Tokiu atveju kiekviena valstybė narė gali laikytis savo pasirinkto kurso. Nė viena valstybė narė negali būti verčiama imtis veiksmų ar priimti sprendimą prieš savo valią. Tačiau apskritai kompromiso dvasia ir bendri interesai bei tikslai užtikrina, kad, nepaisant nuomonių skirtumo, galima rasti pakankamą bendrą pagrindą susitarti. Priimti Aljanso sprendimai atspindi bendrą visų dalyvaujančių šalių apsisprendimą.

NATO civilinė struktūra

Svarbiausias sprendimų priėmimo organas – tai Šiaurės Atlanto taryba (*angl.* North Atlantic Council – NAC). Būdama atsakinga už visus NATO sprendimus, ji yra vienintelis Šiaurės Atlanto sutartimi įsteigtas organas. Svarbiausia, taryba yra politinis forumas, sutelkiantis visų valstybių narių atstovus diskutuoti politiniais ir veiklos klausimais. Ji gali rengti įvairių lygių

susitikimus: paprastai kartą per savaitę susitinka kiekvienos šalies ambasadoriai, bent du kartus per metus – užsienio reikalų ar gynybos ministrai, o retsykais – valstybių arba vyriausybių vadovai. Kad ir koku lygiu vyktų susitikimai, priimti sprendimai yra vienodai autoritetingi ir atspindi kiekvienos vyriausybės požiūrį. Paprastai Šiaurės Atlanto taryba renkasi, kad aptartų visiems rūpimus klausimus arba klausimus, kuriems reikia kolektyvinio sprendimo, tačiau nėra jokių apribojimų temoms, kuriomis Taryba gali diskutuoti.

Gynybos planavimo komitetas (*angl.* Defence Planning Committee – DPC) sprendžia beveik visus gynybos reikalus ir tai, kas susiję su kolektyvinės gynybos planavimu. Jis teikia rekomendacijas NATO karinėms institucijoms ir turi tokią pačią galią spręsti jos kompetencijai priskiriamus klausimus kaip ir Taryba. Gynybos planavimo komitetas, kaip ir Šiaurės Atlanto taryba, paprastai renkasi ambasadorių lygiu, o mažiausia du kartus per metus - gynybos ministrų lygiu. Gynybos ministrai taip pat reguliariai susitinka Branduolinio planavimo grupėje, kuri nuolat peržiūri Aljanso branduolinę politiką ir diskutuoja labai įvairiais konkrečiais strateginiais klausimais, susijusiais su branduoline ginkluote. Prancūzija, kuri nėra NATO integruotos karinės struktūros dalis, nedalyvauja nei Gynybos planavimo komitete, nei Branduolinio planavimo grupėje.

Šiaurės Atlanto tarybai ir Gynybos planavimo komitetui atsakingi pavaldūs komitetai, kuriuose diskutuojama specifiniais politikos aspektais ir yra rengiamos rekomendacijos galutiniams sprendimams. Tuose komitetuose atstovaujama kiekvienai valstybei narei. Vienas iš pavyzdžių – Politinis komitetas, reguliariai susitinkantis įvairiais vyresnumo lygiais patarti Tarybai aktualiais politiniais klausimais. Dar vienas komitetas – Gynybos peržiūros komitetas – užsiima konsultacijomis, įgalinančiomis priimti sprendimus dėl karinių pajėgų, kurias valstybės

narės skirs NATO integruotai karinei struktūrai per artimiausią planuojamą laikotarpį. NATO infrastruktūros komitetas tiria pasiūlymus dėl bendro įrangos, kuria galėtų naudotis NATO pajėgos, finansavimo. Ekonomikos komitetas visą dėmesį skiria ekonominei plėtrai, turinčiai tiesioginės įtakos saugumo politikai. Biudžeto komitetas teikia pasiūlymus Tarybai dėl civilinio ir karinio biudžetų, prie kurių prisideda kiekviena valstybė, valdymo.

Konsultuojamasi dėl visų Aljanso veiklos rūšių. Politiniams, ekonominiams ir techniniams įrangos NATO pajėgoms kūrimo ir įsigijimo aspektams apsvarstyti reguliariai rengiama Nacionalinio ginkluotės įsigijimo direktorių konferencija. NATO viešosios diplomatijos komitetas didelį dėmesį skiria informacinei veiklai, kuria siekiama pagilinti žinias ir supratimą apie NATO ir jos politiką tiek NATO šalyse, tiek partnerėse. Su Aljanso moksline veikla ir aplinkos apsaugos programomis susijusius klausimus aptaria Mokslo komitetas ir Šiuolaikinės visuomenės problemų komitetas. Kiti komitetai ir grupės, pavyzdžiui, Partnerystės taikos labui Politinis karinis koordinacinis komitetas (*angl.* Political-Military Steering Committee - PMSC) padeda plėtoti ir stebėti bendradarbiavimą su šalimis partnerėmis.

Aljanso veikla, kurioje dalyvauja šalys partnerės, pavyzdžiui, taikos palaikymo operacijos arba Partnerystės taikos labui programa, aptariama su suinteresuotomis vyriausybėmis. Konsultacijos vyksta atitinkamuose forumuose, pavyzdžiui, Euroatlantinės partnerystės taryboje, NATO-Rusijos taryboje bei NATO-Ukrainos komisijoje. Panašiai Viduržemio jūros bendradarbiavimo grupėje su

dalyvaujančiomis šalimis aptariama ir Viduržemio jūros dialogo veikla. NATO teikia didelę reikšmę nuolatiniam šių organų darbui. Jie yra naudingas forumas (ypač krizių metu), kuriame aptariami skirtumai ir keičiamasi nuomonėmis.

NATO karinė struktūra

NATO karine struktūra rūpinasi Karinis komitetas – aukščiausia karinė institucija Aljanse, nors ir išliekanti Šiaurės Atlanto tarybos politinėje valdžioje. Komitetas teikia Aljansui karinius patarimus. Aukščiausiu lygiu jis sukviečia kariuomenių vadus, bet kasdienėje veikloje valstybėms narėms atstovauja jų kariniai atstovai.

Karinis komitetas taip pat teikia rekomendacijas NATO strateginiams vadams. Yra du tokie vadai – Sąjungininkų pajėgų Europoje vyriausiasis vadas (*angl.* Supreme Allied Commander Europe - SACEUR), kurio vadavietė – Aukščiausioji sąjungininkų pajėgų Europoje vadavietė (*angl.* Supreme Headquarters Allied Powers Europe - SHAPE) – yra Monse, Belgijoje, ir Sąjungininkų vyriausiasis vadas transformacijai (*angl.* Supreme Allied Commander Transformation – SACT), įsikūręs Norfolke, Virdžinijoje, JAV.

SACEUR vadovauja Aljanso vadavietei operacijoms, kuri sutelkia sąjungininkų karines pajėgas, kurias narės suteikia NATO operacijoms. Taigi jis atsakingas už visas NATO operacijas, nepriklausomai nuo jų buvimo vietos, ir užima dvi pareigas, nes vadovauja ir JAV pajėgoms, dislokuotoms Europoje.

SACT atlieka funkcinių vaidmenį. Vadovaudamas Aljanso vadavietei transformacijai, jis yra atsakingas už Aljanso pajėgų ir pajėgumų nuolatinių pokyčių skatinimą ir priežiūrą. Jis taip pat yra JAV jungtinių pajėgų vadas.

Seniau atsakomybė buvo geografiškai padalyta tarp SACEUR, vadovujančio NATO operacijoms Europoje, ir Sąjungininkų pajėgų Atlante vyriausiojo vado (*angl.* Supreme Allied Commander Atlantic – SACLANT), atsakingo už operacijas Atlanto vandenyne. Karinės vadovybės struktūros modernizavimas buvo pasiūlytas ir patvirtintas Prahos viršūnių susitikime 2002 m. lapkritį. Jame atsispindėjo NATO įsipareigojimas plėtoti ir išlaikyti parengtas pajėgas, kurių reikia krizėms valdyti, taikai palaikyti ir humanitarinėms užduotims vykdyti, tiek tradicinės atsakomybės teritorijose, tiek už jos ribų. Modernizavimą papildė NATO atsako pajėgų sukūrimas ir Prahos pajėgumų stiprinimo plano patvirtinimas (žr. 3 skyrių).

NATO parlamentinė asamblėja

Aljansas yra tarpvyriausybė organizacija, kiekviena valstybė narė yra atsakinga savo parlamentui. Todėl svarbu, kad demokratiškai išrinkti parlamentų atstovai palaikytų Aljanso tikslus. NATO parlamentinė asamblėja yra tarpparlamentinis NATO valstybių narių forumas, sutelkiantis Europos ir Šiaurės Amerikos įstatymų leidėjus aptarti juos visus dominančių ir susirūpinimą keliančių klausimų.

Asamblėja yra visiškai nepriklausoma nuo NATO. Kita vertus, ji sieja nacionalinius parlamentus ir Aljansą, skatina vyriausybes kuriant nacionalinius teisės aktus atsižvelgti į Aljanso interesus. Ji taip pat nuolat primena, kad NATO viduje priimti tarpvyriausybini

NATO generalinio sekretoriaus vaidmuo

Generalinis sekretorius skatina konsultacijų ir sprendimų priėmimo procesą visame Aljanse ir vadovauja jam. Jis yra Šiaurės Atlanto tarybos ir kitų aukštesnių komitetų pirmininkas ir gali daryti didelę įtaką priimant sprendimus. Jis gali siūlyti diskusijų temas ir naudotis savo, kaip nepriklausomo ir nešališko pirmininko, padėtimi, pakreipdamas diskusijas taip, kad dėl viso Aljanso interesų būtų priimtas bendras sutarimas. Tačiau Generalinis sekretorius neturi galios pats vykdyti politikos ir gali veikti NATO vardu tiek, kiek narių vyriausybės leidžia jam tai daryti.

Jis taip pat yra pagrindinis Aljanso atstovas ir vadovauja tarptautiniam personalui, kuris įvairiais lygiais palaiko valstybių narių darbą komitetuose.

sprendimai galiausiai priklauso nuo pritarimo jiems nacionaliniuose demokratinuose procesuose. NATO parlamentinė asamblėja taip pat palaiko ryšius su šalių partnerių, kurios siunčia savo atstovus dalyvauti jos diskusijose ir svarstymuose, parlamentais.

Iš kur NATO gauna lėšų?

Įnašai į NATO biudžetus apskaičiuojami pagal susitartą išlaidų pasidalijimo formulę ir sudaro tik mažą NATO šalių gynybos biudžetų dalį.

Bendrai finansuojami biudžetai yra tvarkomi per atskirus civilinius ir karinius biudžetus ir saugumo investicijų programą.

- Iš civilinio biudžeto dengiamos darbinės tarptautinio personalo prie NATO būstinės išlaidos, civilinės programos ir veikla, taip pat įrangos (konferencijų paslaugos komitetų susitikimams ir darbo grupėms) statybos, naudojimo ir priežiūros išlaidos.
- Iš karinio biudžeto apmokama integruota karinė struktūra, įskaitant Karinį komitetą; Tarptautinis karinis personalas ir susijusios agentūros; Strateginės vadavietės ir jų padaliniai, kontrolės ir informacinės sistemos; tyrimo, plėtros, aprūpinimo ir

logistikos agentūros ir NATO ankstyvojo įspėjimo iš oro pajėgos.

- Saugumo investicijų programa finansuoja NATO reikalingą įrangą (kurios reikia be tos, kurią atskiros valstybės narės yra susikūrusios nacionalinio saugumo tikslais), pavyzdžiui, ryšių ir informacijos sistemas, radarus, karines vadavietes, aerodromus, kuro vamzdynus, saugyklas, uostus ir navigacinės pagalbos priemones.

Šiuos biudžetus prižiūri Civilinio ir Karinio biudžetų komitetai ir Infrastruktūros komitetas, atsakingas už bendrai finansuojamos NATO pajėgų naudojamos įrangos finansavimą. Vyresnioji išteklių valdyba prižiūri bendrojo karinio finansavimo politiką. Kiekvienai valstybei narei tuose organuose yra atstovaujama. Visi NATO biudžetai taip pat išoriškai kontroliuojami.

Šiandien NATO jau kitokia, negu 1949 m. įkurta institucija. Ir pati organizacija, ir pasaulis taip pasikeitė, kad Aljanso steigėjai negalėjo to ir įsivaizduoti. NATO dabar labai skiriasi nuo tos institucijos, kuri šaltojo karo metais saugojo Vakarų Europą, ir net nuo tos, kuri egzistavo XX a. paskutiniame dešimtmetyje po šaltojo karo. Nėra jokių abejonių, kad per keletą metų ji vėl pasikeis, plėtodama koordinuotą reagavimą į XXI a. pradžioje valstybių narių saugumui kylančius iššūkius. Keičiantis strateginei aplinkai, NATO veikiausiai tobulės vis greičiau, kad galėtų įveikti naujas valstybėms narėms kylančias grėsmes. Tačiau pagrindiniai Aljanso bendradarbiavimo principai - bendros vertybės ir interesai – išlieka esminiai, kaip įtvirtinta steigimo sutartyje.

Po 2001 m. rugsėjo mėn. išpuolių prieš Jungtines Valstijas pirmą kartą istorijoje pritaikius 5 straipsnį, NATO pradėjo iš esmės peržiūrėti savo veiklos būdus, kad susidorotų su terorizmo keliamo grėsme. Dar prieš teroristų išpuolius Aljansas turėjo plačią veiksmų programą, vykdė tris krizių valdymo operacijas buvusioje Jugoslavijoje, rengė dirvą naujoms narėms priimti ir kūrė dar stipresnę partnerystę su šalimis ir organizacijomis tiek euroatlantinėje erdvėje, tiek likusiame pasaulyje. Šiandien, kai saugumo užtikrinimo uždaviniai tampa dar sudėtingesni, NATO įsitraukia į tiek daug veiklos sričių, kad joms apibūdinti nieku gyvu nepakaktų kelių skambių frazių.

NATO rytdiena

Aljansui toliau plečiantis, NATO turės derinti vis didėjančio skaičiaus šalių, bandančių dirbti išvien, interesus. Stabilumo ir ekonominio klestėjimo zona Europoje turėtų vis plėstis. Iš tiesų, Aljansui kuriant glaudesnius santykius su Rusija, Ukraina ir kitomis Europos šalimis, Europa jau pamiršta praeitį, kai buvo padalyta, ir tampa vis stabilesniu žemynu. Šios teigiamos tendencijos turės būti rūpestingai puoselėjamos.

Nors pavojai, su kuriais susiduria valstybės narės, ir būdai, kuriais NATO juos įveikia, kinta, Aljanso esmė lieka ta pati. NATO išlieka transatlantine politine ir karine saugumui kylančių iššūkių valdymo sistema. Aljansas jungia Europą ir Šiaurės Ameriką ir siekia pusiausvyros tarp daugybės nacionalinių interesų. Iš kolektyvinės gynybos skydo peraugdamas į saugumo palaikytoją plačiąją prasme, Aljansas lieka bendrų vertybių, kaip demokratija ir žmogaus teisės, ir bendrų interesų bendruomenė.

NATO / OTAN

Public Diplomacy Division / Division Diplomatie publique

1110 Brussels / Bruxelles

Belgium / Belgique

Web site : www.nato.int

Site Web : www.otan.nato.int

E-mail / Courriel : natodoc@hq.nato.int